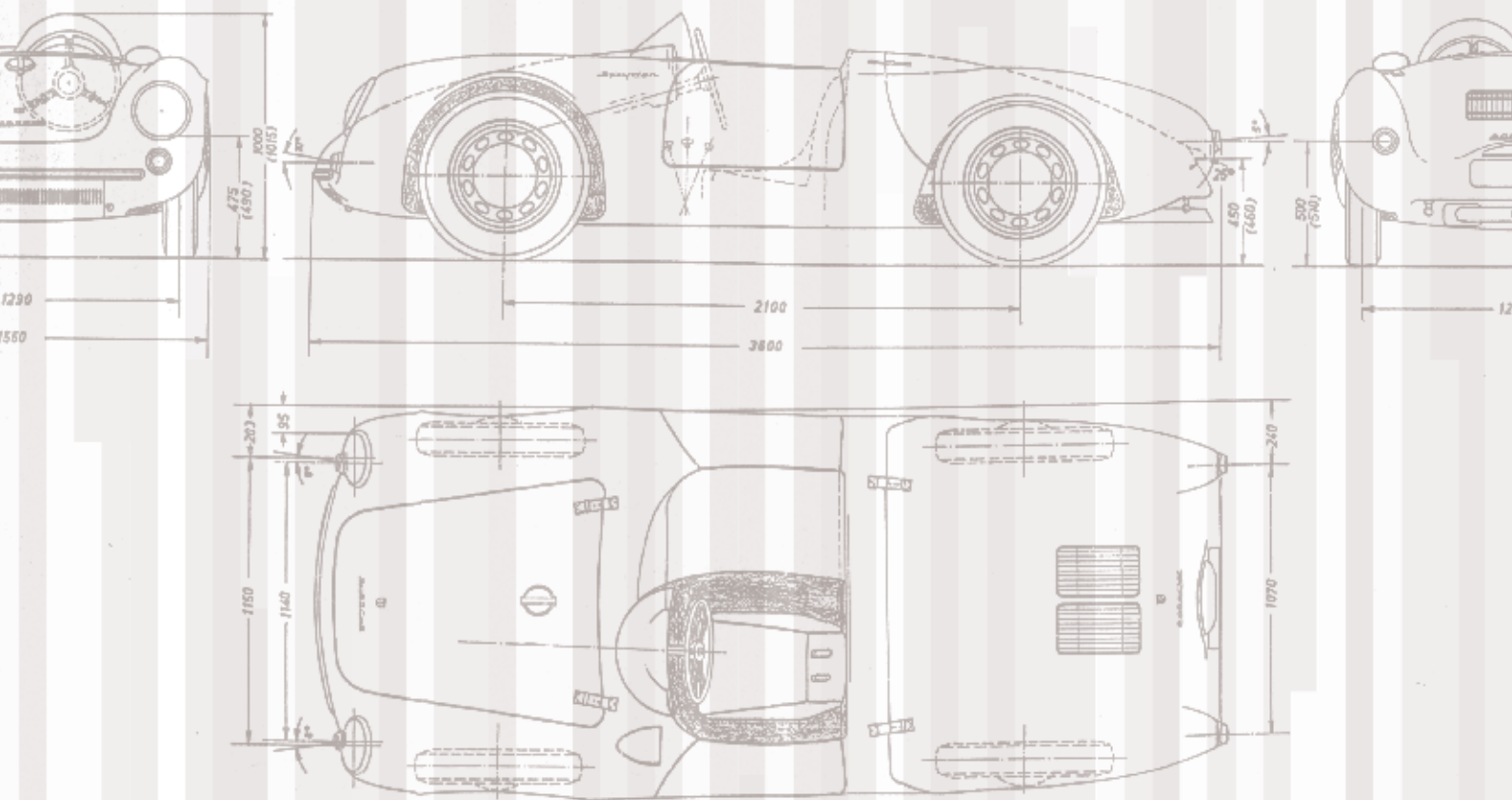

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

PORSCHE SPIDER

Algemeen
Pensioenfonds
van Curaçao

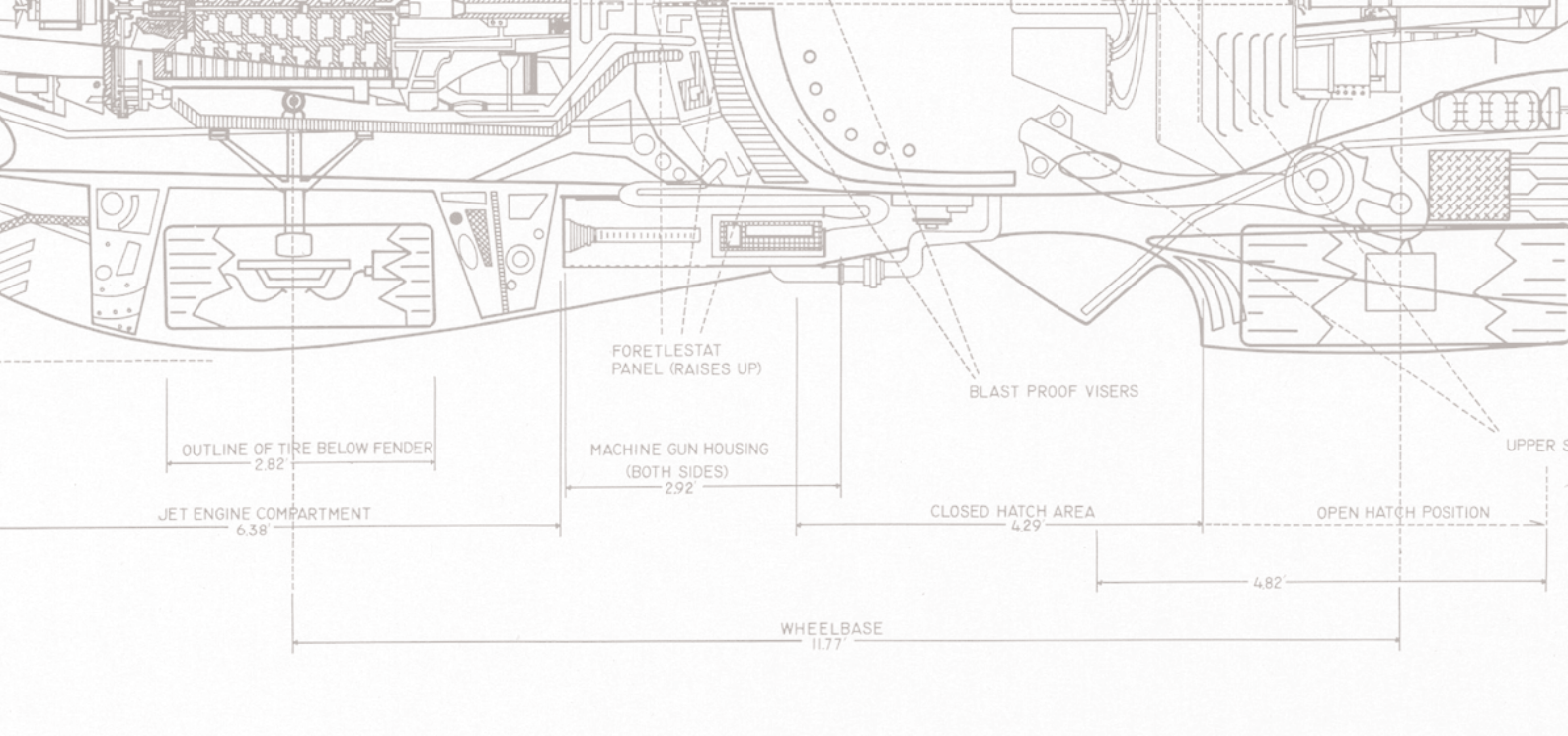
GECONSOLIDEERD JAARVERSLAG

ALGEMEEN PENSIOENFONDS

VAN CURAÇAO 2015

RELENTLESS INNOVATIVE

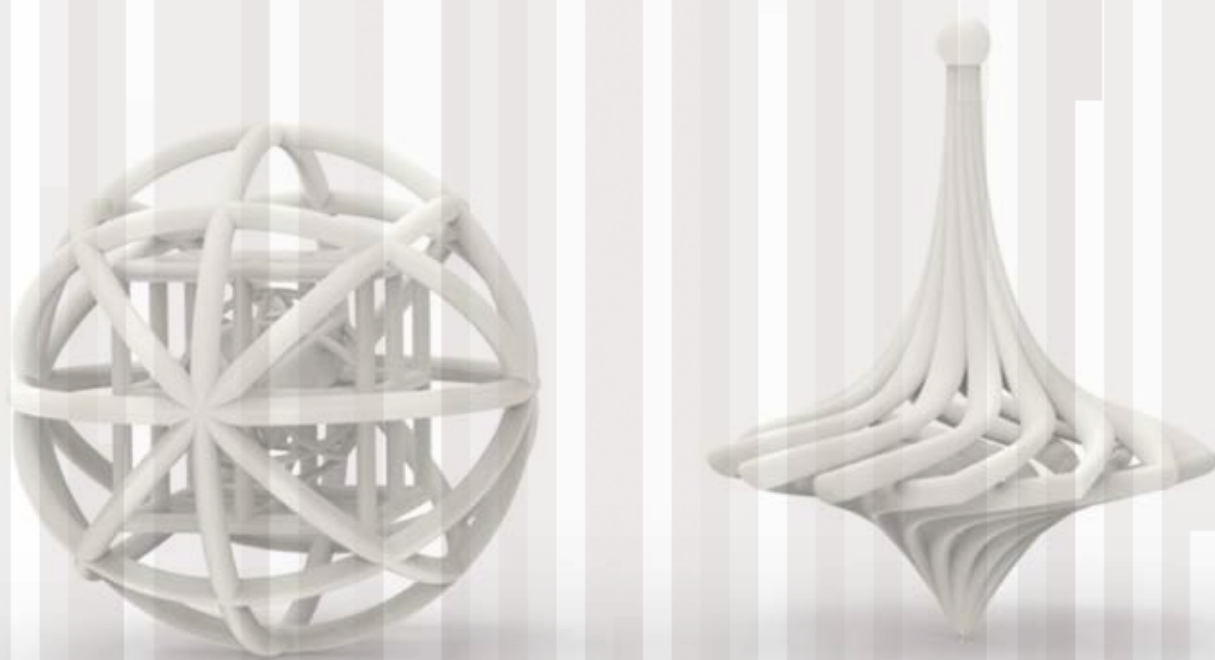

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	5
1. KERNCIJFERS VAN APC GROEP	6
Financiële gegevens	6
Premies en rendementen	7
Deelgenoten	7
Aantal personeelsleden	8
2. ALGEMENE INFORMATIE VAN DE APC GROEP	9
De pensioenregeling	9
De overgangsregeling (deelnemers vóór 1998)	10
Wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo)	10
Organisatie structuur van APC	11
Missie, visie en strategische doelen van APC	12
Personalía van APC	14
3. BESTUURSAANGELEGENHEDEN VAN APC	16
Corporate Governance	16
Deskundigheid	17
Diversiteit	18
Toeziçthouder	18
Uitbesteding	18
Verantwoordingsorganen en intern toezicht	19
Communicatie	19
Actuaris en accountant	19

4. FINANCIËLE POSITIE VAN DE APC GROEP	20
Algemeen	20
Premiebeleid	22
Pensioenbeleid	22
Indexatiebeleid	22
Beleggingsbeleid	22
5. BELEGGINGEN VAN APC	24
Belegd vermogen	24
Relevante ontwikkelingen in de verslagperiode	26
Rendementen	27
6. ACTUARIËLE ASPECTEN	28
Actuariële analyse van de resultaten	28
Actuarieel benodigde premie	29
7. RISICO MANAGEMENT DOOR APC	31
Risico bereidheid	32
Risico's	32
8. VOORUITZICHTEN VAN APC	43
9. JAARREKENING APC 2015	44
Geconsolideerde balans per 31 december 2015 na resultaatbestemming	44
Geconsolideerde staat van baten en lasten 2015	45
Geconsolideerd kasstroomoverzicht 2015	46
Toelichting op de geconsolideerde balans en de geconsolideerde staat van baten en lasten	47
Actuariële verklaring	56
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	57
10. OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN	58

3D PRINTING

RELENTLESS INNOVATIVE

VOORWOORD

Het jaarverslag 2015 verschaft informatie over het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. De financiële informatie is ontleend aan de geconsolideerde jaarrekening 2015 van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

Het bestuur, directie en medewerkers van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao zijn sinds haar oprichting op 10 oktober 2010 met voortvarendheid te werk gegaan om de fundamenten te leggen voor de toekomst van het fonds en in het bijzonder om de realisatie van de gestelde strategische doelen te waarborgen.

APC heeft de markt waarin zij opereert drastisch zien veranderen in de afgelopen jaren. Mede gelet op deze veranderingen heeft in augustus 2015 een strategische heroriëntatie plaatsgevonden, dat heeft geleid tot een aantal strategische keuzes noodzakelijk voor de verdere ontwikkeling en positionering van APC.

De strategische heroriëntatie heeft geresulteerd in het Business plan: “APC Dé Pensioen- en Beleggings-expert!” voor de jaren 2016 – 2018. APC heeft immers, sinds oprichting van haar voorganger het Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen, meer dan 75 jaar ervaring als expert op het gebied van pensioen en beleggingen. Daarnaast heeft APC een groot aantal deelnemers en is APC één van de grootste investeerders in Curaçao. APC ziet de toekomst ook met vertrouwen tegemoet.

Een speciale dank aan alle medewerkers van APC, deelnemers, gepensioneerden, werkgevers, de regering van Land Curaçao, de vakbonden en externe deskundigen voor het gestelde vertrouwen, de geleverde steun en de samenwerking in de afgelopen jaren.

Namens het bestuur en de directie van

HET ALGEMEEN PENSIOENFONDS VAN CURAÇAO

Drs. Ph.J.Th. Martis *Voorzitter*

Mw. E.S. Kruithof-Bor *Directeur*

1. KERNCIJFERS VAN APC GROEP

FINANCIËLE GEGEVENS

	31 december 2015	31 december 2014
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
A. Totale activa	4.528	4.624 *
B. Materiële vaste activa	10	8
C. Aanwezig vermogen (C=A-B)	4.518	4.616 *
Leningen / obligaties	2.087	2.072
Deposito's	596	466
Aandelen	1.406	1.509
Vastgoedbeleggingen	85	83 *
Vorderingen	147	163 *
Liquide middelen	197	324
D. Schulden	155	192 *
E. Beleggingsreserve	0	7
F. Beschikbaar vermogen (F=C-D-E)	4.363	4.417
G. Voorziening voor pensioenverplichting	4.394	4.421
H. Marge (H=F-G)	-31	-4
I. Dekkingsgraad ($I=(A-D)/G \cdot 100$)	99,5%	100,2%
J. Pensioenbijdragen	113	114
K. Pensioenuitkeringen	189	173

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van 2015 aangepast en betreffen enerzijds reclassificatie van negatieve vorderingen en positieve schulden naar respectievelijk de posten schulden en vorderingen en anderzijds reclassificatie tussen de posten. Vastgoed beleggingen en Materiële vaste activa. Daarnaast zijn er afrondingsverschillen als gevolg van deze reclassificeringen.

PREMIES EN RENDEMENTEN

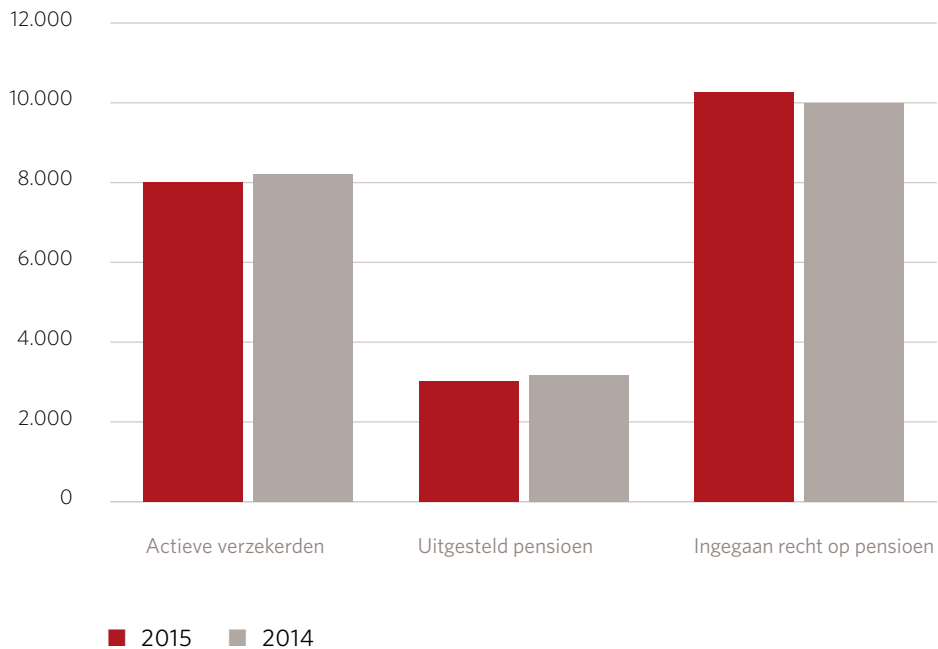
	2015	2014
Premiepercentage		
Totale premie	22%	22%
Werkgevers	14%	14%
Werknemers	8%	8%
Rendement over het belegd vermogen		
Totaal rendement op jaar basis	2,1%	6,8%

DEELGENOTEN

	31 december 2015	31 december 2014
<i>(in aantallen)</i>		
Actieve verzekerden	8.004	8.204
Mannen	3.326	3.448
Vrouwen	4.678	4.756
Verzekerden met uitgesteld pensioen	3.027	3.165
Mannen	1.341	1.403
Vrouwen	1.686	1.762
Personen met ingegaan recht op pensioen	10.261	9.983
Mannen	5.149	5.062
Vrouwen	4.868	4.657
Wezen	244	264
TOTAAL	21.292	21.352
Gemiddelde leeftijd (ongewogen)	57,5	56,9

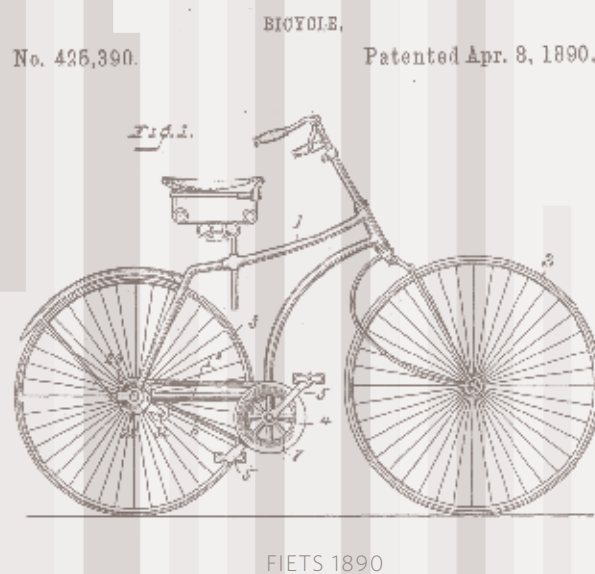
Onderstaand grafiek geeft de samenstelling van het deelnemersbestand voor 2015 en 2014 weer.

SAMENSTELLING DEELNEMERSBESTAND 2015 EN 2014

AANTAL PERSONEELSLEDEN

	31 december 2015	31 december 2014
APC geconsolideerd	107	106

2. ALGEMENE INFORMATIE VAN DE APC GROEP

De APC groep bestaat uit de publiekrechtelijk rechtspersoon Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC) en het bedrijf Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB).

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen het in CHB gehouden belang van ca. 93,33%. Het statutaire doel van CHB is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentenissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Zowel APC als CHB zijn gevestigd aan de Schouwburgweg 26.

APC voert de pensioenregeling uit voor:

- alle ambtenaren in de zin van de Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (LMA) in dienst van het Land Curaçao;
- overheidswerknemers in dienst van het Land Curaçao op grond van een arbeidsovereenkomst.

Voor deelnemers die vóór 1998 opgenomen zijn, geldt een overgangsregeling.

Voor overheidswerknemers die werklieden zijn in de zin van de Werkliedenverordening 1944, geldt een afzonderlijke regeling.

De pensioenregeling

De pensioenleeftijd is 60 jaar. Het ouderdomspensioen is afhankelijk van salaris, franchise en diensttijd. Per dienstjaar wordt 2% opgebouwd en omdat alleen de 35 jaren tussen 25 en 60 jaar tellen, kan een pensioen opgebouwd worden van maximaal 70%. Als salaris wordt 12 keer het maandloon genomen dat gemiddeld genoten is in de laatste 24 maanden. Omdat iedere inwoner recht heeft op een AOV-pensioen van de SVB, wordt niet het volledige salaris in aanmerking genomen. Het eerste deel van het salaris ('franchise') telt niet mee, omdat dit al gedekt is door de AOV. De franchise is $12 \times 10/7$ van de AOV-maanduitkering. De regeling wordt een gemitigeerde eindloon-regeling genoemd.

De regeling kent daarnaast nog de volgende andere pensioenen.

- Weduwen- en weduwnaarspensioen. Bij overlijden van een deelnemer wordt aan de (ex-) echtgeno(o)t(e) levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan 70% van het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.
- Wezenpensioen. Bij overlijden van een deelnemer wordt aan ieder van de kinderen een pensioen uitgekeerd gelijk aan 14% van het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken. Het wezenpensioen loopt door totdat het kind 18 jaar is. Indien het kind studeert of invalide is, wordt het wezenpensioen verlengd tot uiterlijk 25 jaar.

- Invaliditeitspensioen. Aan een invalide deelnemer wordt levenslang een pensioen uitgekeerd gelijk aan het ouderdomspensioen dat de deelnemer had kunnen bereiken.
- Deelnemers jonger dan 25 jaar (die nog geen ouderdomspensioen opbouwen) zijn wel al verzekerd voor weduwen-, weduwnaars-, wezen- en invaliditeitspensioen.

Een eenmaal ingegaan pensioen kan geïndexeerd worden. Alleen de indexatie van de pensioenen van deelnemers die na 1998 in de pensioenregeling zijn opgenomen komt voor rekening van APC. De indexatie van deelnemers die vóór 1998 in de pensioenregeling zijn opgenomen wordt door APC doorbelast aan de laatste werkgever (via de Duurtetoeslag).

De overgangsregeling (deelnemers vóór 1998)

De belangrijkste verschillen zijn:

- In plaats van een opbouw van 35 jaar 2% per jaar wordt er over de eerste 20 jaar 2,5% per jaar en over de laatste 10 jaren 1,67% per jaar opgebouwd. De maximale opbouw is derhalve geen 70% maar 66,67%.
- Er worden additionele pensioenen uitbetaald door het fonds¹:
 - » Duurtetoeslag. Deze bestaat uit 3 componenten:
 - Aanvulling van maximaal 66,67% naar 70%;
 - Compensatie voor de franchise;
 - Indexatie van pensioen.
 - » VUT. Deelnemers die op 1 januari 1996 al opgenomen waren in de regeling kunnen onder voorwaarden opteren voor een VUT-uitkering van 55 jaar tot 60 jaar. De VUT-uitkering is gelijk aan het op 55 jaar opgebouwde ouderdomspensioen².

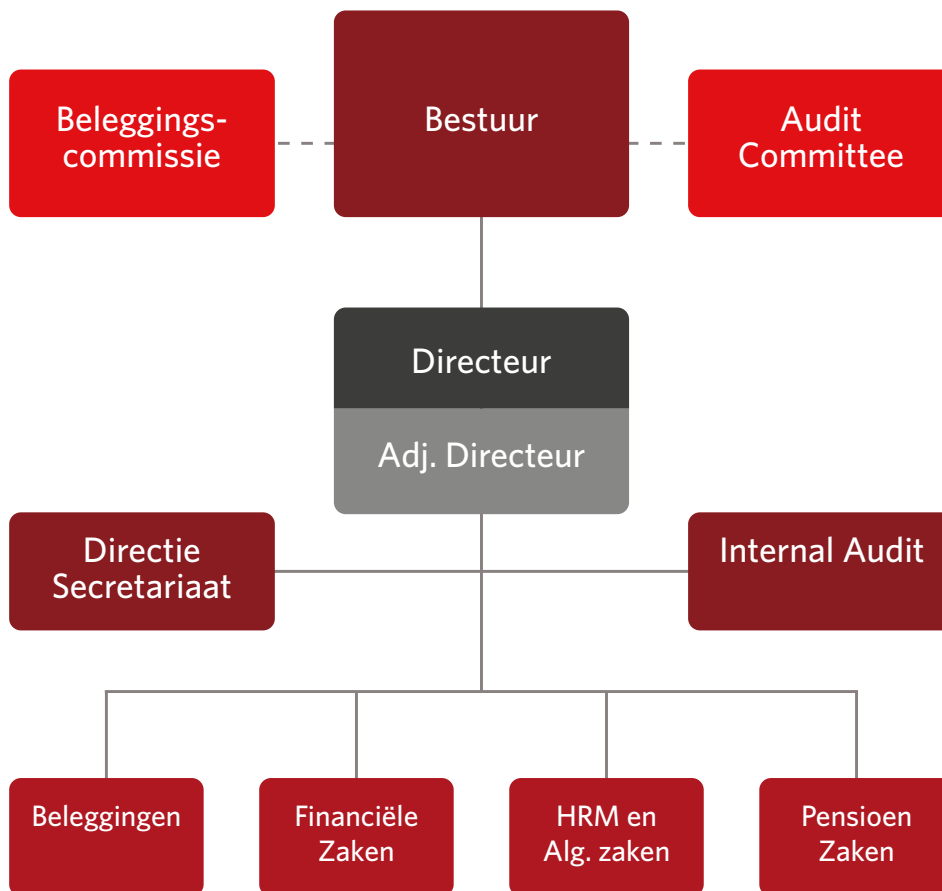
¹ Deze additionele pensioenen worden direct doorbelast aan de laatste werkgever. Voor de financiële positie van het fonds zijn de additionele pensioenen dus niet van belang. Maar voor de deelnemer en de werkgever wel. De deelnemer ontvangt namelijk de pensioenuitkering en de werkgever betaalt naast de premie voor de pensioenregeling ook nog de additionele pensioenen.

² De overheid van Curaçao heeft een circulaire uitgebracht waarin wordt aangekondigd dat er na 31 december 2015 geen nieuwe VUT gevallen gehonoreerd kunnen worden en dat de VUT regeling is verlopen.

Wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo)

De Staten van Curaçao heeft d.d. 18 december 2015 de wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo) vastgesteld. De wijziging van de Plvo trad in werking met ingang van 1 januari 2016 en behelst de omzetting van de op het eindloon gebaseerd pensioenregeling met pensioenleeftijd van 60 jaar en onvoorwaardelijke indexatie naar een op het middelloon gebaseerd pensioenregeling met pensioenleeftijd van 65 jaar en voorwaardelijke indexatie. De nieuwe pensioenregeling kent een opbouwpercentage van 1,75% per jaar in plaats van 2% per jaar (respectievelijk 2,5% over de eerste 20 jaren en 1 2/3% over de resterende 10 jaren voor de personen die op 31 december 1998 reeds deelnemers waren in de pensioenregeling) zoals de regeling tot 31 december 2015 bepaalde. Voorts is in de nieuwe regeling de partnerpensioen en de mogelijkheid van afstempelen ingevoerd. In verband met de verhoging van de pensioenleeftijd naar 65 jaar worden de per 31 december 2015 opgebouwde pensioenaanspraken met 30% verhoogd. In geval van nabestaandenpensioen, bijzonder nabestaandenpensioen en wezenpensioen vindt de vaststelling van het pensioen plaats zonder de verhoging met 30%.

Organisatie structuur van APC

Het hoogste orgaan van het fonds is het bestuur bestaande uit 7 leden, te weten een onafhankelijke voorzitter die tevens lid is, drie werknemersbestuursleden (van wie 1 de gepensioneerden vertegenwoordigt) en drie werkgeversbestuursleden. De samenstelling van het bestuur is geregeld in de Landsverordening APNA (P.B. 1997 no. 312). Gedurende het verslagjaar 2015 waren drie functies vacant binnen het bestuur. In het jaar 2015 is één van de drie vacatures vervuld.

De Audit Committee bereidt de besluitvorming door het bestuur voor over o.a. financiële verslaggeving, begroting, risicomanagement, compliance, interne controle, aanbevelingen van de externe accountant en externe actuaris. De audit committee bestaat (volgens het Besluit Audit Committee APNA) uit een voorzitter die tevens bestuurslid is en twee andere leden. Een van de laatstgenoemde leden hoeft geen lid van het bestuur te zijn. Gedurende het verslagjaar 2015 was één functie vacant.

Het bestuur laat zich in de uitvoering van zijn taken met betrekking tot het beleggen van het vermogen van het fonds bijstaan door een beleggingscommissie bestaande uit externe beleggingsadviseurs.

De dagelijkse leiding van het fonds ligt bij de directie. De directie bestaat uit een directeur en een adjunct-directeur.

Missie, visie en strategische doelen van APC

Gedurende het jaar 2015 was het fonds gericht op het realiseren van de volgende strategische doelen zoals in het Business Plan 2013 – 2015 gedefinieerd:

- APC streeft naar het versterken en verder beheersbaar maken van de financiële positie (dekkingsgraad minimaal 105% en streefniveau 115%), wat past bij de verplichtingen structuur van APC.
- APC richt zich op een verdere verhoging van de efficiëntie binnen de organisatie (operational excellence).
- APC streeft naar het handhaven van het bestaand deelnemersbestand en het uitbreiden daarvan binnen de huidige doelgroepen (aangewezen lichamen / deelgenoten) door verhoging van de klantvriendelijkheid (customer intimacy).
- APC richt zich op het verhogen van de medewerker tevredenheid (gemotiveerde en deskundige medewerkers) met adequate middelen binnen een adequate structuur en cultuur.
- APC streeft naar leiderschap dat aanstuurt op participatief management op basis van de te bereiken visie.
- APC streeft naar een verdere versterking van het risicomanagement.

APC heeft gedurende het jaar 2015 voortvarend gewerkt aan het realiseren van de strategische doelen die in het Business Plan 2013 – 2015 zijn vastgesteld. Hieronder volgt een niet limitatieve opsomming van een aantal acties behorende tot de (sub)doelen die bereikt zijn:

- De Pensioenlandsverordening Overheidsdienaren (Plvo) is gewijzigd en trad per 1 januari 2016 in werking.
- De Treasury functie is opgezet en was gedurende 2015 operationeel.
- Er is van start gegaan met procesbeschrijvingen c.q. analyse van de primaire processen Beleggingen en Pensioenen.
- Een klantvriendelijkheidsonderzoek is uitgevoerd en de bevindingen zijn in een concept rapport gepresenteerd.
- Een Risk & Compliance Manager is aangetrokken en een concept Risk Committee Charter is opgesteld.
- Het Corporate Governance Handboek APC is vastgesteld.
- Het Compliance Manual voor het personeel is vastgesteld.
- Drie van de vier plannen als onderdeel van het Business Continuity Management Project zijn afgerond (het Crisis Management Plan, het Business Continuity Management Beleid en het Standaarden en Disaster Recovery Plan).
- De gedragscode voor het bestuur is opgesteld en besproken met het bestuur.
- Een handreiking tot zelfevaluatie door het bestuur is opgesteld.
- Het Human Resource beleid is aangescherpt en door het bestuur vastgesteld.
- De Persoonlijke Ontwikkelingsplannen voor verdere ontwikkeling van het personeel van APC zijn geïmplementeerd.

APC heeft in 2015, bij het samenstellen van het Business Plan voor de periode 2016 -2018, haar strategische koers geëvalueerd. Deze strategische heroriëntatie c.q. evaluatie heeft tot de volgende nieuwe Visie, Missie en Strategische doelen voor het fonds geleid.

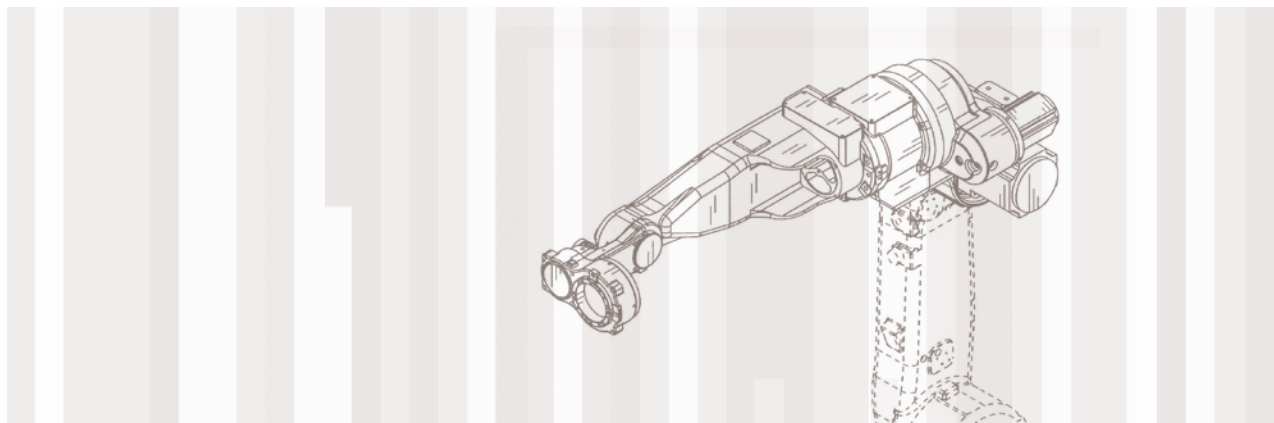
Visie

Wij zijn dé pensioen- en beleggingsexpert van Curaçao.

Missie

Het fonds positioneert zich in de markt als:

- Toonaangevend: wij zijn een betrouwbare “waarborger” van pensioen. Het waarborgen van pensioen staat centraal en is het bestaansrecht van APC. Het waarborgen van een pensioenuitkering aan de huidige en toekomstige deelnemers is de belangrijkste reden waarvoor APC medewerkers zich dagelijks inzetten. De financiële stabiliteit van de organisatie is hiermee van essentieel belang.
- Kapitaalkrachtig: wij zijn een proactief adviseur. Door APC’s duurzaamheid en financiële stabiliteit draagt zij proactief bij aan de Curaçaose economische ontwikkelingen. Gezien haar kennis en ervaring en het effect welke APC heeft op de samenleving wil APC betrokken zijn bij relevante gesprekken over pensioenen en investeringen, opdat zij haar ervaring en kennis kan inzetten.
- Betrouwbaar: wij zijn dé pensioen- en beleggingsexpert. APC heeft meer dan 75 jaar ervaring als expert op het gebied van pensioen en beleggingen. Met het grote aantal deelnemers en als één van de grootste investeerders in Curaçao wil APC zich strategisch positioneren als dé expert. APC is toonaangevend en wil zich als zodanig profileren.

Strategische doelen 2016 - 2018

De strategische doelen zijn als volgt geformuleerd:

- APC streeft naar een dekkingsgraad van 115% met een minimum van 105%, wat past bij de verplichtingenstructuur van APC.
- APC richt zich op vergroting van het marktaandeel en verbetering van de positionering van APC in de markt.
- APC streeft naar de optimalisatie van de beleggingsorganisatie.
- APC richt zich op het leveren van excellente service aan haar klanten op het gebied van pensioenen en beleggingen.

BESTUUR

Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
De heer Philip J. Th. Martis <i>Voorzitter</i>	21 juni 1959	m	25 september 2012	--
De heer Roland H. Ignacio <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	8 december 1951	m	31 maart 2014	--
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	5 september 1960	m	10 maart 2014	--
De heer Hyacinth C. Melfor <i>Lid (werknemersbestuurslid)</i>	19 april 1950	m	1 september 2012	--
De heer Antonius J. Rossen <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	22 september 1957	m	12 januari 2010	12 januari 2015
Mevrouw Janine de Goes-Lacle <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>	26 november 1971	v	31 augustus 2015	--
Vacant <i>Lid (werkgeversbestuurslid)</i>				

DIRECTIE

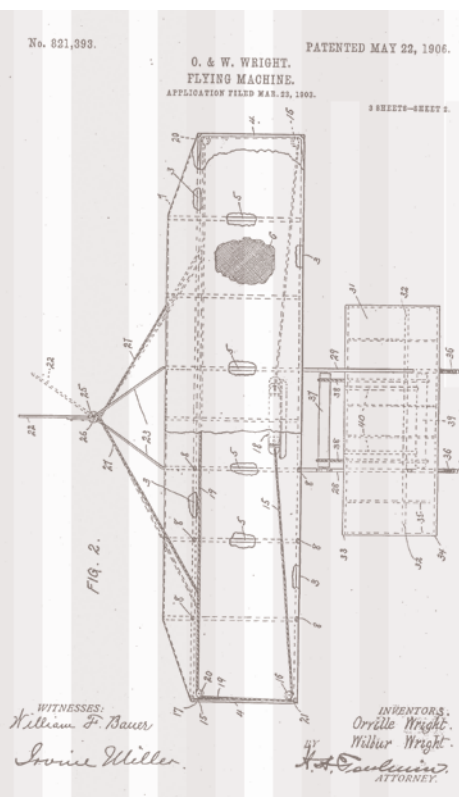
Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
Mevrouw Evelyn Kruithof-Bor <i>Directeur</i>	19 april 1972	v	21 september 2011	--
Mevrouw Leila Matroos-Lasten <i>Adjunct Directeur</i>	16 mei 1974	v	1 april 2014	--

AUDIT COMMITTEE

Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
De heer Antonius J. Rossen <i>Voorzitter tot en met 12 januari 2015 en vanaf 12 januari 2015 lid</i>	22 september 1957	m	25 oktober 2004	1 februari 2016
De heer Geomaly A.G. Martes <i>Lid tot en met 12 januari 2015 en vanaf 12 januari 2015 voorzitter</i>	5 september 1960	m		--
Vacant <i>Lid</i>				

BELEGGINGSCOMMISSIE

Naam & Functie	Geboortedatum	Geslacht	Datum aantreden	Datum aftreden
De heer Edgar V. Lotman <i>Lid tot en met 16 augustus 2011 en vanaf 16 augustus 2011 voorzitter</i>	10 maart 1952	m	22 februari 2001	--
De heer John H. Alvarez Correa <i>Lid</i>	1 juni 1943	m	22 oktober 2003	--
De heer Oscar L. Bennett <i>Lid</i>	8 maart 1969	m	16 augustus 2011	--

EXTERNE PARTIJEN

Partijen	Naam
Externe Accountant	PricewaterhouseCoopers Curaçao
Externe Actuaris	Willis Towers Watson
Fiduciair Vermogensbeheerder	Russel Investments
Bewaarnemer Effecten Buitenland	State Street Global Services

3. BESTUURSAANGELEGEN- HEDEN VAN APC

Corporate Governance

Corporate Governance is het waarborgen van de onderlinge samenhang van de wijze van besturen, beheersen en toezicht houden op het bestuur van een organisatie, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van doelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van belanghebbenden. Het kader voor het bestuur en beheer van het fonds is in de Landsverordening APNA P.B. 1997 no. 311 opgenomen (Landsverordening APNA). In grote lijnen zijn de bestuurlijke verantwoordelijkheden bij APC als volgt verdeeld:

- Het bestuur heeft met het oog op een slagvaardig en efficiënt beleid en gebruikmakend van de mogelijkheden die het wettelijk kader daarvoor biedt, bevoegdheden, taken en werkzaamheden van het bestuur zoveel mogelijk aan de directie gedelegeerd of gemandateerd. Met betrekking tot de uitvoering van de gedelegeerde en gemandateerde bevoegdheden en werkzaamheden heeft het bestuur tevens nadere instructies en richtlijnen gegeven. Deze besluiten met betrekking tot de delegatie en mandatering van bevoegdheden, taken en werkzaamheden zijn in de Curaçaose Courant geplaatst. Het bestuur ziet er op toe dat de directie zich in de uitoefening van de aan haar overgedragen taken en gemandateerde bevoegdheden aan de wet- en regelgeving houdt. Hiertoe doet de directie in principe maandelijks verslag uit aan het bestuur;
- Het is de taak van het bestuur om de leden van de directie, de externe accountant en actuariel deskundigen te benoemen;
- Tot de taak van het bestuur behoort ook het vaststellen van het algemene beleid, de vaststelling van de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag alsook het vaststellen van een reglement arbeidsvoorwaarden voor directie en personeelsleden van het fonds;
- De directie is verantwoordelijk voor de dagelijkse leiding van de organisatie en maakt daarbij gebruik van de bevoegdheden die door het bestuur aan haar zijn gedelegeerd of gemandateerd.

In 2015 heeft het bestuur het Corporate Governance Handboek van APC (hierna: 'het handboek') vastgesteld. In dit document is aangegeven wat Corporate Governance in de praktijk betekent en waarom het onderwerp voor het fonds van groot belang is. Dit handboek sluit aan bij de Code Corporate Governance die in Curaçao bij landsbesluit is vastgesteld. Hierin zijn volgens internationaal aanvaarde normen, de uitgangspunten van goed en transparant bestuur en toezicht van vennootschappen en stichtingen vastgelegd. Het handboek richt zich op de drie functies van 'goed pensioenfondsbestuur': besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen over wat APC gepland en gerealiseerd heeft. Door middel van een Corporate Governance Checklist evalueert de Risk & Compliance Manager de status van Good Corporate Governance en indien er verbeterpunten zijn wordt hier tijdig actie op ondernomen. Het bestuur verklaart hierbij dat APC in 2015 gehandeld heeft naar de geest en strekking van de bepalingen uit haar handboek Corporate Governance. De naleving blijkt onder andere uit dit jaarverslag. De punten uit het handboek waaraan APC in 2015 nog niet voldeed zijn hieronder, onder lopende zaken, weergegeven.

Lopende zaken

Conform artikel 5, lid 1 van de landsverordening APNA dient het bestuur te bestaan uit een voorzitter en zes andere leden. Het bestuur is zich er van bewust dat zij in 2015 niet volledig is geweest en niet uit 7 personen heeft bestaan. Eind 2015 is er een nieuw bestuurslid aangetreden als vertegenwoordiger van de werkgever waardoor het bestuur eind 2015 uit 5 leden bestond. Het benoemen van bestuursleden van APC is de verantwoordelijkheid van de overheid en het bestuur heeft de Minister van Financiën in de aanloop van het ontstaan van de vacatures en direct bij het ontstaan van de vacatures, onder aanbieding van de profielschetsen voor bestuursleden, schriftelijk bericht over deze vacante posities en de Minister verzocht om het daarheen te leiden dat tijdig door middel van benoeming van personen die voldoen aan de profielschetsen de vacatures worden ingevuld.

Het bestuur evalueert haar functioneren 1 keer per jaar in een besloten vergadering. Het bestuur zal de jaarlijkse evaluatie middels een daarvoor opgestelde vragen lijst jaarlijks aan het begin van het jaar, startende in 2017, over het daaraan voorafgaande jaar uitvoeren.

Gedurende 2015 bestond de Audit Committee niet uit 3 leden. Het bestuur heeft zich ingespannen en de Audit Committee zal per augustus 2016 weer voltallig zijn en uit 3 leden bestaan.

In 2015 was er nog geen Business Continuity Management (BCM) plan opgesteld. In 2016 zal het BCM plan worden afgerond met daarin de noodprocedures om in spoedeisende situaties te kunnen handelen. Hierbij gaat het om procedures, taakverdeling, communicatie en praktische zaken als bereikbaarheid en een uitwijklocatie in geval van calamiteiten waarbij APC haar activiteiten niet in het APC gebouw kan verrichten.

De evaluatie van het fiduciair vermogensbeheer heeft in 2015 op reguliere basis plaatsgevonden door middel van overleg met de fiduciair vermogensbeheerder en de custodian waarin de prestaties van beide partijen ook zijn meegenomen. In 2016 zal er echter naast deze reguliere evaluaties ook een diepgaandere evaluatie plaatsvinden waarover gerapporteerd zal worden.

Er is een aanvang gemaakt voor de implementatie van een geïntegreerd klachten en incidenten systeem. In 2015 zijn de klachten en geschillen al centraal vastgelegd en in 2016 zullen de klachten- en incidentenprocedures verder uitgewerkt worden en geïmplementeerd worden. Hierbij zal tevens gekeken worden naar de mogelijkheid om dit te implementeren in de nieuwe website en het op te stellen intranet.

In 2015 bestond er een communicatiebeleidsplan in conceptvorm. APC zal in 2016 het communicatiebeleidsplan verder aanpassen naar aanleiding van de gewijzigde Plvo en, rekening houdend met de uitgangspunten in het positioneringsplan. De vaststelling van de aangepaste versie van het communicatiebeleidsplan zal in de tweede helft van 2016 plaatsvinden.

Deskundigheid

De toelichting op de landsverordening APNA geeft aan dat er binnen het bestuur kennis en ervaring op veel uiteenlopende terreinen gewenst is. Onder meer op gebieden als pensioenen, beleggingen, human resource management, financiële expertise, actuariële expertise en juridische expertise. Het bestuur hanteert profielschetsen voor bestuursleden en de voorzitter waarin de vereisten met betrekking tot kennis en ervaring en competenties zijn opgenomen. Bij het voordragen en benoemen van bestuursleden wordt de regering verzocht zich mede te laten leiden door deze profielschetsen.

Diversiteit

De 'Code Pensioenfondsen', waar normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' voor de pensioenfondsen met statutaire zetel in Nederland zijn geformuleerd, wijdt aandacht aan de rol van en diversiteit in de samenstelling van het bestuur, het verantwoordingsorgaan (VO), het belanghebbendenorgaan (BO) en het intern toezicht van een pensioenfonds. Hoewel voldoening aan de 'Code Pensioenfondsen' door APC niet verplicht is, acht het fonds het belangrijk ter wille van de 'best practice' om hiermee rekening te houden.

Ten aanzien van de diversiteit schrijft de 'Code Pensioenfondsen' het volgende voor:

- Het bestuur, het VO of het BO zorgt ervoor dat de organen complementair zijn samengesteld. De organen moeten bij de samenstelling zorgen dat hun leden competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen;
- Het bestuur stelt, in overleg met het desbetreffend orgaan, concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid;
- In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één man en één vrouw;
- In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar;
- Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid;
- Bij de invulling van een vacature wordt actief gezocht naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten;
- Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.

Voor wat betreft de samenstelling van het bestuur van APC wordt aangemerkt dat het fonds voor wat betreft geslacht aan het gestelde voldeed (samenstelling gedurende 2015: 5 mannen en 1 vrouw) terwijl het fonds voor wat betreft de leeftijd niet voldeed aangezien er geen leden onder de 40 jaar zitting in het bestuur hadden. Verder wordt opgemerkt dat het bestuur van het fonds nog geen diversiteitsbeleid heeft. Dit laatste wordt, naar aanleiding van het gestelde in de 'Code Pensioenfondsen', in het jaar 2016 opgepakt.

Toezichthouder

In het kader van het toezicht dat de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten op het fonds uitvoert, rapporteert het fonds per kwartaal de stand van de beleggingen aan de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. Het bestuur vergadert voorts tweemaal per jaar met de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten.

Het fonds valt tevens onder de controle van de Algemene Rekenkamer die voor de Staten controle op het fonds uitvoert.

Uitbesteding

Het buitenlandse vermogensbeheer en vermogensbewaring zijn sinds medio 2013 uitbesteed aan één fiduciair vermogensbeheerder en aan één centrale bewaarder. Het besluitvormingsproces rond de uitbesteding van het vermogensbeheer en selectie van de vermogensbeheerder was gebaseerd op een intensieve en uitputtende aanpak om risico's zo veel mogelijk in kaart te brengen en af te dekken. Het risico dat de vermogensbeheerders, die door de fiduciair vermogensbeheerder zijn geselecteerd,

buiten de grenzen van het actieve risicobudget opereren, waardoor risico op financieel verlies ontstaat dat groter is dan voorzien, wordt beheerst door controle hierop door de fiduciair vermogensbeheerder, de beleggingsorganisatie binnen APC en tevens de global custodian die dit controleert. De global custodian en de beleggingsorganisatie binnen APC belast met de buitenlandse portefeuille controleren tevens of de externe fiduciair vermogensbeheerder blijft voldoen aan de door het pensioenfonds gestelde eisen aan onder meer kwaliteit, deskundigheid en servicegraad.

Verantwoordingsorganen en intern toezicht

Het bestuur heeft een audit committee ingesteld dat uit drie leden bestaat. Gedurende het jaar 2015 was één van de drie functies vacant. De voorzitter van de Audit Committee is thans bestuurslid van het fonds. De Audit Committee vergadert minimaal per kwartaal met de directie, zo nodig in aanwezigheid van het hoofd Financiële Zaken en het hoofd Internal Audit.

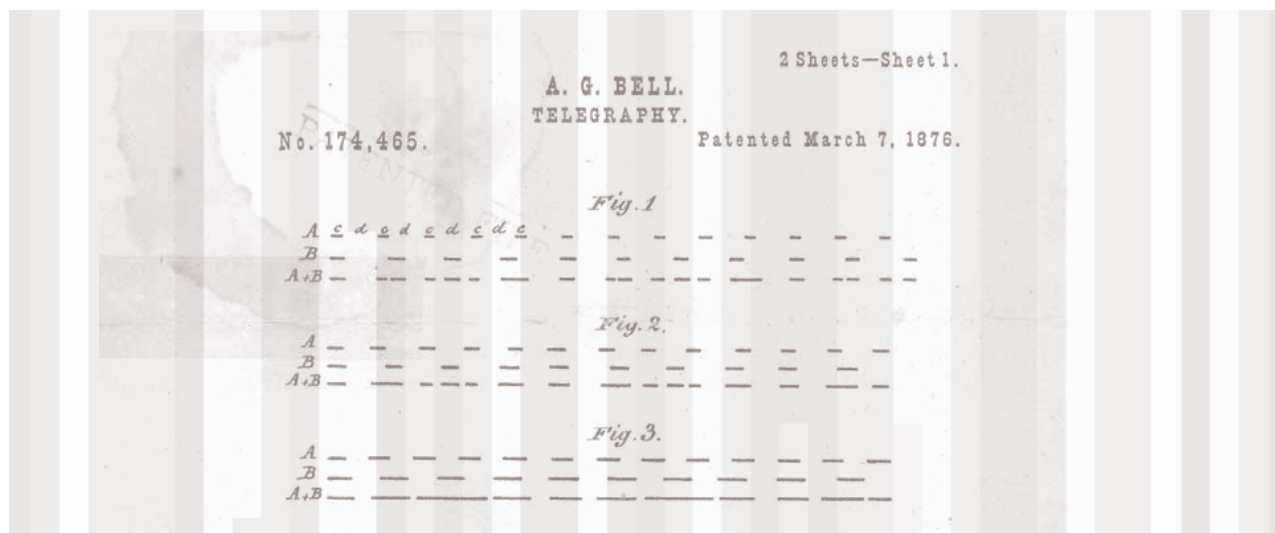
Een beoordelingscommissie bestaande uit bestuursleden overlegt jaarlijks met de directie over de jaarplanning van de directieleden en stelt deze vast. De beoordelingscommissie adviseert het bestuur betreffende het functioneren van de directie en de beoordeling van het functioneren van de directie.

Communicatie

Het fonds kent een aantal gestructureerde communicatiemomenten. Bij aanvang van elk kwartaal wordt een bericht gepubliceerd waarin verslag wordt uitgebracht over de beleggingsresultaten over het voorgaande kwartaal en de ontwikkeling van de dekkingsgraad. Jaarlijks wordt in de tweede helft van het jaar een pensioenbericht aan de deelgenoten uitgebracht dat een overzicht geeft van de per ultimo december van het voorgaande jaar opgebouwde pensioendiensttijd en pensioenaanspraken alsmede aanspraken op het nabestaandenpensioen. Het fonds organiseert tweemaal per jaar een informatiebijeenkomst voor de deelgenoten die in de komende 6 maanden pensioneren.

Actuaris en accountant

Volgens de Landsverordening APNA is benoeming van een registeraccountant die met de controle van de jaarrekening belast wordt, een verantwoordelijkheid van het bestuur. In deze landsverordening is tevens opgenomen dat het bestuur in overleg met de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten een of meer actuariële deskundigen aanwijst die het bestuur adviseren in vraagstukken van actuariële en bedrijfstechnische aard. Het functioneren van de accountant en de actuaris wordt jaarlijks op basis van, door het bestuur goedgekeurde, vaste criteria beoordeeld. De directie bereidt een advies daartoe voor het bestuur voor. Indien van toepassing wordt naar aanleiding van deze beoordeling tevens door het bestuur beslist over eventuele verlenging van de opdracht aan de accountant en actuaris.

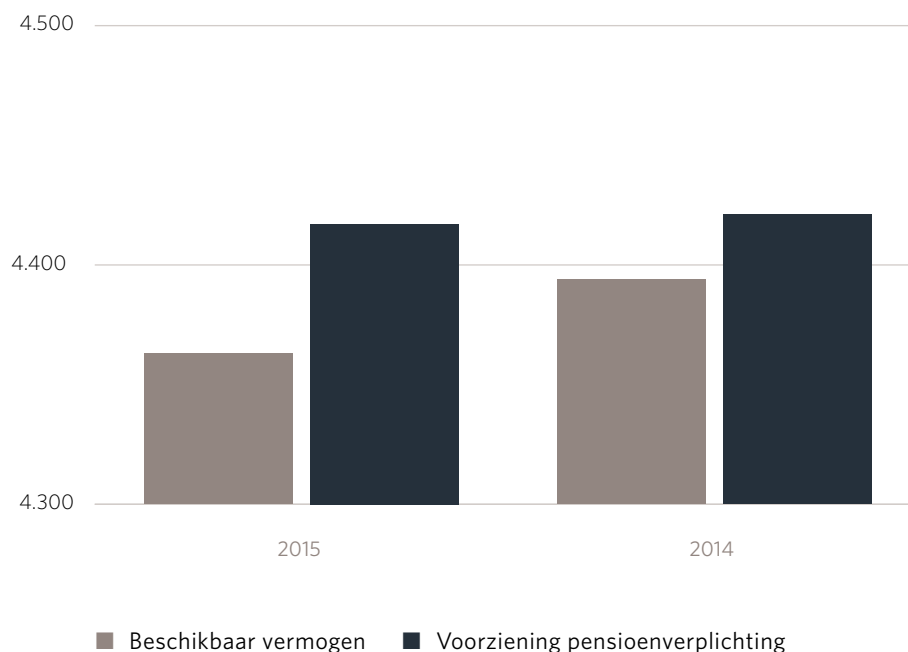
4. FINANCIËLE POSITIE VAN DE APC GROEP

Algemeen

De Groep heeft eind 2015 NAf 4.528 miljoen (2014: NAf 4.624 miljoen) aan bezittingen. Van deze bezittingen is NAf 155 miljoen (2014: NAf 192 miljoen) nodig ter dekking van de schulden en de overige voorzieningen waardoor er een beschikbaar vermogen resteert van NAf 4.363 miljoen (2014: NAf 4.417 miljoen) om de pensioenverplichtingen te dekken. Het beschikbaar vermogen ultimo 2015 is derhalve minder ten opzichte van het jaar 2014.

De externe actuaris van het fonds heeft de pensioenverplichtingen gewaardeerd op NAf 4.394 miljoen (2014: NAf 4.421 miljoen). Ultimo boekjaar 2015 is er derhalve een tekort van NAf 31 miljoen in de dekking van de pensioenverplichtingen ten opzichte van een tekort van NAf 4 miljoen ultimo boekjaar 2014. Het beschikbaar vermogen ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) is onderstaand grafisch weergegeven.

BESCHIKBAAR VERMOGEN T.O.V. VPV

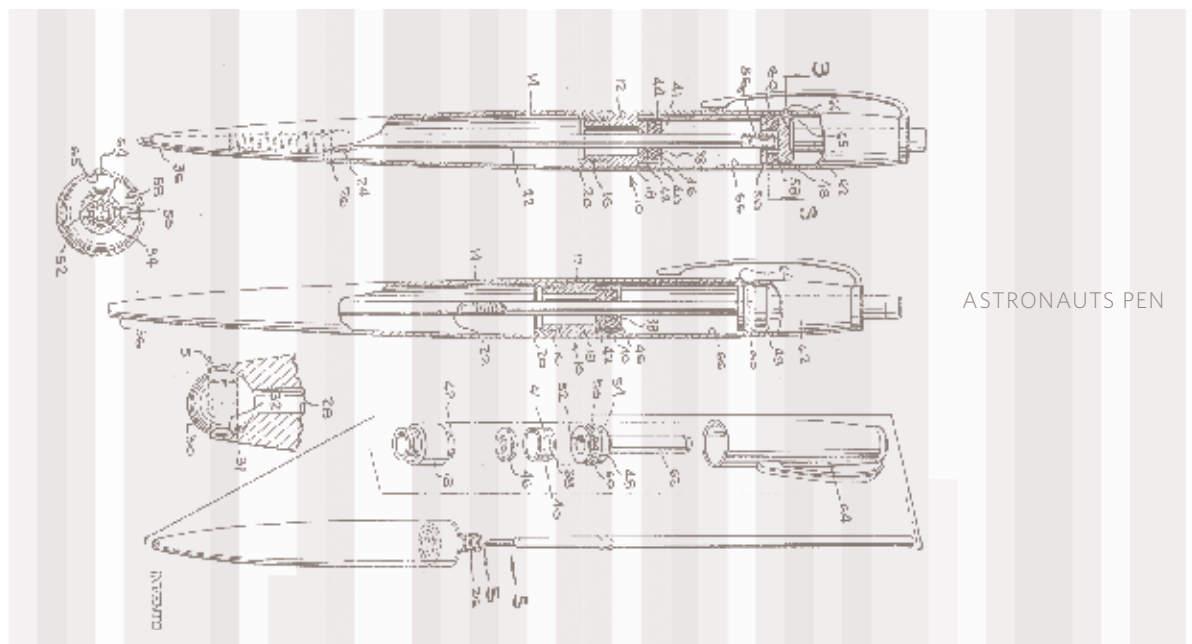
Per 31 december 2015 heeft het fonds een negatief resultaat gerealiseerd ad NAf 32 miljoen (2014: NAf 81 miljoen negatief resultaat). Het fonds heeft een gedeelte van het negatief resultaat, gelijk aan de beleggingsreserve per 31 december 2014 ad NAf 7 miljoen, van de beleggingsreserve onttrokken. De beleggingsreserve, welke bestemd is voor het opvangen van eventuele negatieve waardeveranderingen van de beleggingen, is derhalve per ultimo 2015 nihil. De Groep heeft een negatief vermogen ad NAf 21 miljoen per 31 december 2015.

De dekkingsgraad, berekend door het pensioenvermogen te delen door de voorziening voor pensioenverplichtingen, bedraagt 99,5% ultimo 2015 (ultimo 2014: 100,2%) en laat derhalve een verslechtering zien ten opzichte van ultimo 2014. Het per ultimo 2015 beschikbare aanwezig vermogen is niet voldoende om aan de pensioenverplichtingen te voldoen. Derhalve is er ook niet voldoende vermogen aanwezig ter dekking van de algemene risico's en de beleggingsrisico's.

Het fonds streeft naar een minimale dekkingsgraad van 105% ten einde de algemene risico's te kunnen dekken. Op termijn is een dekkingsgraad van 115% gewenst zodat er voldoende reserve wordt aangehouden ter dekking van onverwachte tegenvallers, waaronder tegenvallende beleggingsresultaten als gevolg van een slechte beursklimaat in enig jaar. Het fonds bepaalt en publiceert per einde van elke kwartaal de dekkingsgraad van het fonds. Uitgaande hiervan wordt de beleidsdekkingsgraad, zijnde het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden (per kwartaal) van het jaar, bepaald. Voor het jaar 2015 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 99%.

De pensioenpremie was in het jaar 2015 niet voldoende om de kosten van de opbouw van de pensioenaanspraken in het betreffend jaar te dekken. In het boekjaar 2015 is NAf 189 miljoen aan pensioenuitkeringen betaald (2014: NAf 173 miljoen). Dit werd gedeeltelijk gedekt door de premie-inkomsten van NAf 113 miljoen in het jaar 2015 (2014: NAf 114 miljoen). Per saldo is conform het kapitaaldekkingstelsel in het jaar 2015 derhalve NAf 76 miljoen (2014: NAf 59 miljoen) onttrokken aan het beschikbare vermogen om aan de uitkeringsverplichtingen te kunnen voldoen. Het fonds verkeert namelijk in een rijpe staat, hetgeen betekent dat het aantal gepensioneerden groter is dan de actieve verzekerden.

Vanwege de wereldwijde vergrijzing en de lage rentestand, als ook de toegenomen volatiliteit op de financiële markten, staan pensioenfondsen in het algemeen onder druk, waardoor zij genoodzaakt zijn hun beleidsinstrumenten zo optimaal mogelijk in te zetten. Het financieel beleid van APC om de gewenste financiële positie te bereiken en te behouden is gebaseerd op een aantal beleidsinstrumenten waarvan de belangrijkste hieronder kort worden belicht.

Premiebeleid

De pensioenpremie wordt formeel vastgesteld door de wetgever. Volgens de Pensioenlandsverordening bedraagt de premie 25% van de bijdragegrondslagen van de deelnemers per jaar. Echter, voor het jaar 2015 heeft de Overheid besloten de premie wederom op 22% van de bijdragegrondslagen vast te stellen (2014: 22%). De externe actuaris heeft in haar rapport duidelijk gemaakt dat de huidige premie niet voldoende is om de kosten voor de opbouw van de pensioenaanspraken (inclusief de overige actuariële kosten en backservice) te kunnen dekken. APC was reeds geruime tijd in overleg met de regering van Curaçao om de pensioenregeling aan te passen ten einde tot een kostendekkende premie te geraken. Het belang van een kostendekkende premie en de gevolgen bij het achterwege blijven hiervan zijn veelvuldig gecommuniceerd en terdege onderbouwd door APC. Dit allemaal heeft ernaar geleid dat de Staten van Curaçao op vrijdag 18 december 2015 de wijziging van de Pensioenlandsverordening overheidsdienaren (Plvo) heeft vastgesteld. De wijziging van de Plvo trad in werking met ingang van 1 januari 2016.

Pensioenbeleid

De pensioenregeling die APC uitvoert, is vastgelegd in een Landsverordening (PB 1997 nr. 312) en kan door het fonds niet zelfstandig gewijzigd worden. Gedurende de afgelopen jaren zijn er verschillende voorstellen gedaan om de pensioenregeling aan te passen, welke in de wijziging van de Plvo met ingang van 1 januari 2016 hebben geresulteerd. Deze behelst het overgaan van een eindloonregeling naar een middelloonregeling, verhoging van de pensioenleeftijd van 60 naar 65 jaar, overgaan van een onvoorwaardelijke naar een voorwaardelijke indexatie. Aanpassing van de pensioenregeling zal op de lange termijn een positief effect hebben op de financiële positie van het fonds.

Indexatiebeleid

De indexatie van de pensioenen is wettelijk geregeld. De hoogte daarvan hangt af van het percentage waarmee de Overheid de salarissen van haar werknemers indexeert. In het jaar 2015 zijn de ingegane pensioenen niet geïndexeerd, noch zijn deze in 2014 geïndexeerd³. APC financiert de indexatie uit de overrente. De overrente is het rendement boven de rekenrente. Voor APC is de rekenrente 4%. Echter, aangezien APC een eindloonregeling kent, dient een deel van de overrente tevens te worden aangewend om de backservice lasten te financieren. Om voornoemde redenen kan APC het indexatiebeleid niet inzetten als beleidsinstrument.

Beleggingsbeleid

Eens in de drie jaar wordt er een Asset / Liability Management (ALM)-studie opgesteld. Hierbij worden de 4 beleidsterreinen van het pensioenfonds t.w. de pensioenregeling, het premiebeleid, het beleggingsbeleid en het indexatiebeleid geanalyseerd rekening houdende met economische veronderstellingen, demografische factoren en bestandsontwikkeling. Op basis van deze analyse wordt er een strategische beleggingsmix gekozen waarbij optimalisatie van het rendement bij een beheersbaar risico wordt nagestreefd. In 2016 is er een nieuwe ALM studie uitgevoerd die als uitgangspunt zal dienen voor het beleggingsbeleid voor de komende 3 jaren.

³ Alleen de indexatie van de pensioenen van deelnemers die na 1998 in de pensioenregeling zijn opgenomen komt voor rekening van APC. De indexatie van deelnemers die vóór 1998 in de pensioenregeling zijn opgenomen wordt door APC doorbelast aan de laatste werkgever (via de Duurtetoeslag).

In onderstaand tabel zijn zowel de gekozen strategische beleggingsmix als de werkelijke beleggingsmix voor het boekjaar 2015 opgenomen.

STRATEGISCHE EN WERKELIJKE MIX BELEGGINGEN

Beleggingscategorie	Vermogensallocatie Strategische Mix	Vermogensallocatie Werkelijke Mix	Bandbreedte
Vastrentende waarden	63,0%	65,3%	53 - 73%
Zakelijke waarden	33,5%	27,6%	23.5 - 43.5%
Converteerbare obligaties	2,5%	2,6%	0 - 5%
Liquide Middelen	1,0%	4,5%	0 - 8%

Het fonds hanteert een prudent beleggingsbeleid waarbij het streven primair is om geen onverantwoorde beleggingsrisico's te lopen.

Ook dient het fonds te voldoen aan de regels die de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS) stelt voor institutionele beleggers (beleggingsregels), wat erop neerkomt dat minimaal 60% van de totale voorzieningen en schulden lokaal belegd moet worden. Voorheen waren er lokale overheidsobligaties die goed rendeerden, maar die worden niet of nauwelijks meer aangeboden sinds de schuldsanering. Bij de schuldsanering heeft CBCS de beleggingsregel enigszins versoepeld, waardoor de institutionele beleggers de mogelijkheid kregen om het bedrag van de vrijvallende overheidsobligaties in het buitenland te beleggen. Vanwege de verslechterde marktomstandigheden en de beoogde prudentie heeft het fonds eind oktober 2015 USD 25 miljoen overgemaakt naar het buitenland.

Het beleggingsbeleid is derhalve, vanwege vorengenoemde richtlijnen van de CBCS, ingekaderd. Ontwikkelingen op zowel de lokale als internationale financiële markten stellen ook steeds hogere eisen aan het beleggingsbeleid en vooral aan de daarmee gepaard gaande beheersing van risico's ter optimalisering van het rendement.

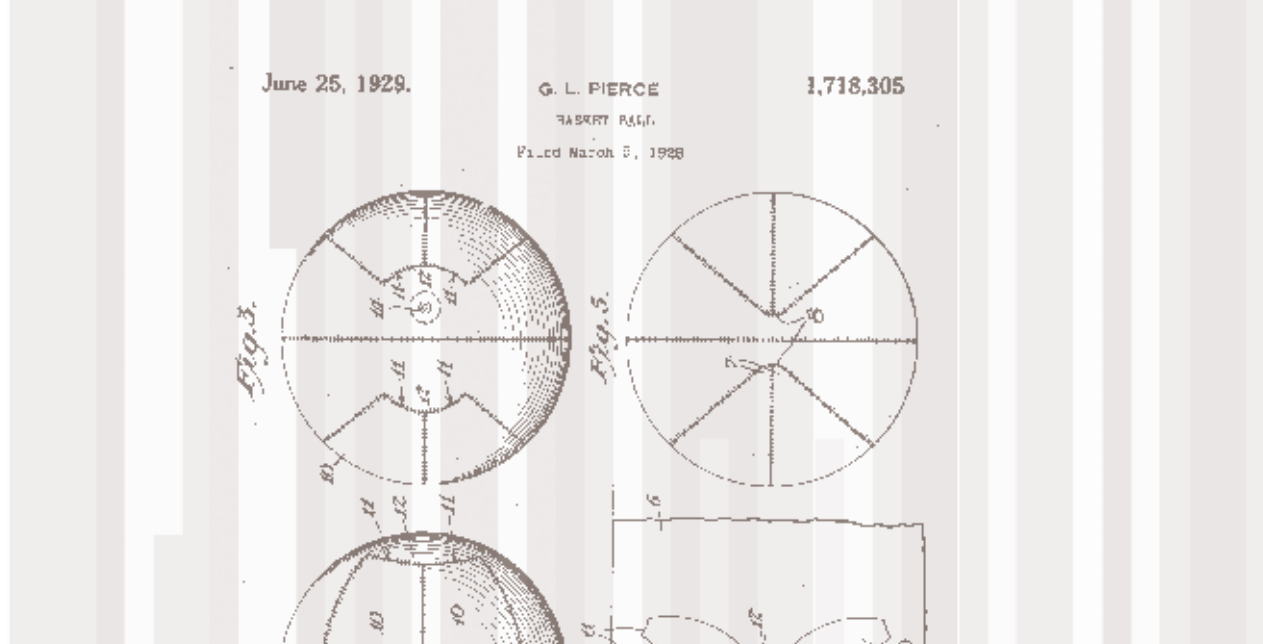
Versterking van de financiële positie van het fonds en verhoging van de dekkingsgraad tot een niveau van minimaal 105% en op termijn 115% zal afhankelijk zijn van het doorvoeren van de noodzakelijke herstelmaatregelen en het inzetten waar mogelijk van alle beleidsinstrumenten zoals voren genoemd. Herstel en behoud van een sterke financiële positie kan derhalve niet bereikt worden door uitsluitend het geïsoleerde effect van één beleidsinstrument.

Het beleid om de financiële positie te versterken en verder beheersbaar te maken is gebaseerd op een aantal belangrijke pijlers:

- optimaliseren van de beleggingsrendementen binnen de daarvoor gestelde risico kaders;
- optimaliseren van de efficiëntie binnen de eigen organisatie;
- verder versterken van de interne beheersing en risico management.

De pensioenregeling is per ingaande 1 januari 2016 aangepast, welke ook een belangrijke pijler is ten aanzien van het beleid om de financiële positie van het fonds te versterken.

APC heeft haar strategische koers bepaald voor de periode 2016-2018 en heeft daarbij een aantal belangrijke strategische keuzes gemaakt die noodzakelijk zijn voor de verdere ontwikkeling en positionering van het fonds. APC werkt consistent en voortvarend aan de realisatie van deze strategische keuzes.

5. BELEGGINGEN VAN APC

Belegd vermogen

De verdeling van het belegd vermogen van het fonds over het binnen- en buitenland (exclusief liquide middelen) is voor zowel het jaar 2015 als 2014 hieronder weergegeven. Hieruit blijkt dat de procentuele geografische verdeling van het belegd vermogen per ultimo 2015 niet is veranderd ten opzichte van ultimo 2014. De hieronder weergegeven waarden zijn gebaseerd op de waarderingsgrondslagen zoals gehanteerd voor de geconsolideerde jaarrekening.

BELEGD VERMOGEN

	31 december 2015	%	31 december 2014	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>				
Binnenland	2.004	48%	1.975	48%
Buitenland	2.169	52%	2.153	52%
TOTAAL	4.173	100%	4.128	100%

De verdeling van de beleggingsportefeuille van het fonds naar de verschillende beleggingscategorieën (exclusief liquide middelen) is hieronder weergegeven en grafisch uitgezet ten opzichte van de verdeling van het jaar 2014. Hieruit blijkt dat de categorie deposito's in waarde is toegenomen terwijl de categorie vastrentende waarden binnenland flink is gedaald door de toebedeling c.q. overdracht van de fysieke titels in het kader van de boedelscheiding aan de rechtsopvolgers. Ook de categorie aandelen buitenland is flink in waarde gedaald vanwege het slechte beursklimaat op de internationale financiële markten.

VERDELING BELEGGENSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2015

	Binnenland	%	Buitenland	%	Totaal	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>						
Vastrentende waarden	1.319	66%	763	36%	2.082	50%
Aandelen	3	0%	1.402	65%	1.405	34%
Aankopen / transitorisch	0	0%	4	0%	4	0%
Onroerend goed	85	4%	0	0%	85	2%
Deposito's	596	30%	0	0%	596	14%
TOTAAL	2.004	100%	2.169	100%	4.172	100%

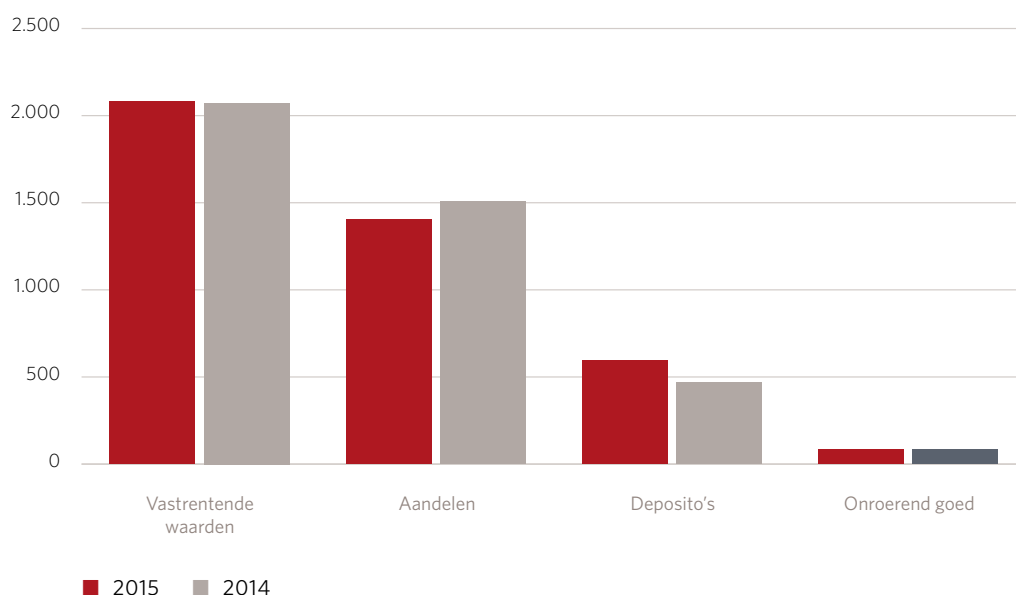
Per eind 2015 waren er ter waarde van NAf 4 miljoen transitorische aankopen die nog niet financieel afgehandeld zijn.

VERDELING BELEGGENSPORTEFEUILLE - ULTIMO 2014

	Binnenland	%	Buitenland	%	Totaal	%
<i>(in miljoenen NAf)</i>						
Vastrentende waarden	1.423	72%	649	30%	2.072	50%
Aandelen	3	0%	1.505	70%	1.508	37%
Onroerend goed	83	4%	0	0%	83	2%
Deposito's	466	24%	0	0%	466	11%
TOTAAL	1.975	100%	2.154	100%	4.129	100%

Onder de beleggingscategorie aandelen zijn er voor 2015 ad NAf 285 miljoen beleggingen in fondsen opgenomen met een vastrentend karakter (2014: NAf 282 miljoen).

BELEGGENSPORTEFEUILLE VERDEELD NAAR CATEGORIE

Relevante ontwikkelingen in de verslagperiode

De internationale financiële markten vertoonden een hoge mate van volatiliteit in het jaar 2015 gekenmerkt door lage olieprijsen door een aanzienlijke toename in de olieproductie. De verwachting dat de OPEC-landen de nodige ondersteuning zouden bieden met als resultaat een verlaging van de olieproductie bleef uit. De geanticiperde renteverhoging door de Federal Reserve Bank van de Verenigde Staten, de FED, bleef gedurende de eerste 11 maanden van het jaar uit mede als gevolg van de lage olieprijs, de lage inflatie in de VS en de onverwachte devaluatie van de Chinese Yuan.

Daartegenover won de Amerikaanse Dollar behoorlijk aan kracht ten opzichte van de euro en maakten beleggers zich zorgen over de gevolgen van een sterke Dollar voor de Amerikaanse economie. De internationale financiële markten beschouwden het uitblijven van een renteverhoging gedurende de eerste 11 maanden van 2015 als een gebrek aan vertrouwen in het herstel van de Amerikaanse economie waardoor beleggers hun toevlucht zochten in minder risicovolle beleggingscategorieën. Pas in medio december 2015 besloot de FED de rente met 0,25 procentpunten te verhogen.

In de Eurozone waren de markten gedurende de eerste helft van het jaar 2015 in de ban van een GREXIT scenario als gevolg van de door hoge staatsschulden geteisterde Griekenland. Ten einde een eurocrisis te voorkomen en ter verdere stimulering van de Europese economie, heeft de Europese Centrale Bank (ECB) eind januari 2015 aangekondigd dat zij de verruimingsmaatregel zou uitbreiden en voor ruim 60 miljard euro per maand aan staatsschulden zou opkopen in de periode tussen maart 2015 en september 2016. De markten reageerden gunstig op dit bericht. Daarnaast is de euro met ruim 10% in waarde gedaald ten opzichte van de Amerikaanse Dollar gedurende het jaar 2015. Gedurende het jaar 2015 had APC geen beleggingen in de eurovaluta. De economische groeivoorzichten voor emerging markets in het bijzonder China werd gedurende het jaar naar beneden bijgesteld hetgeen hoge volatiliteit in de markt teweegbracht vanwege de implicaties die een inkrimping van de economie in China zou hebben op de wereldwijde economie. Het uitgangspunt is dat de Chinese Centrale Bank de lokale economie zal blijven ondersteunen. De economische indicatoren in Brazilië vertoonden een verslechtering in het jaar 2015.

APC heeft in het jaar 2015 een actief beleggingsbeleid gevoerd in het buitenland en bleef zich inspannen om de buitenlandse beleggingsportefeuille bestendiger te maken tegen de onderkende risico's waarbij de buitenlandse beleggingsportefeuille waar nodig werd geoptimaliseerd. APC boekte een negatief rendement van 0,8% op haar internationale beleggingsportefeuille in 2015. Het resultaat op de S&P 500-Index over dezelfde periode bedroeg 0,7% negatief, terwijl de MSCI Europe een positief resultaat van 5,5% liet zien. De MSCI Emerging Markets Index boekte daarentegen een negatief rendement van 17%. De resultaten op de beurzen zijn in Amerikaanse Dollars gemeten waardoor de koersveranderingen van de vreemde valuta's ook in de resultaten zijn verwerkt.

In het jaar 2015 heeft APC een bedrag van ruim NAf 80 miljoen aan nieuwe beleggingen uitgezet in het binnenland. Gedurende het beleggingsjaar heeft APC de financiering aan SEHOS verleend, maar over het algemeen waren er geen bijzondere activiteiten waarneembaar in de lokale economie. Tevens heeft het fonds een groot belang genomen in het private equity fund "Curaçao Growth Fund" als ook een aantal kleinere financieringen aan particuliere ondernemingen. Het fonds maakt zich zorgen over het relatief lage aanbod van kwalitatieve investeringsmogelijkheden en het effect hiervan op de economische groei van Curaçao en zag zich wederom genoodzaakt fondsen uit te zetten in deposito's bij de lokale financiële instellingen. Hierdoor werd een grote hoeveelheid cash omgezet in rentedragend kapitaal, hoewel de rente op de geldmarkt bijzonder laag was.

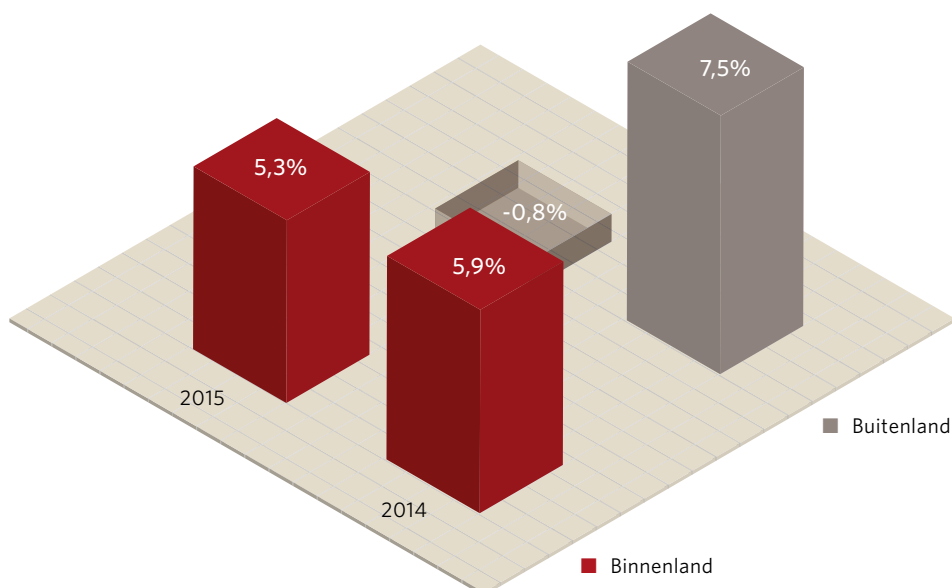
Rendementen

Het rendement op de binnenlandse beleggingen bedroeg in 2015 5,3% (2014: 5,9%) terwijl het rendement op de buitenlandse beleggingen 0,8% negatief bedroeg (2014: 7,5%). Op de totale beleggingsportefeuille van het fonds werd een rendement behaald van 2,1%:

RENDEMENTEN

Rendementen	2015	2014
Totaal rendement	2,1%	6,8%
Rendement Binnenland	5,3%	5,9%
Rendement Buitenland	-0,80%	7,5%

RENDEMENT 2015 VERSUS 2014

6. ACTUARIËLE ASPECTEN

Actuariële analyse van de resultaten

De resultaten van het fonds kunnen worden uitgesplitst naar een aantal bronnen zoals hieronder weergegeven.

Resultatenbron	2015	2014
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Effect conversie naar pensioenleeftijd 65	126	0
Resultaat op beleggingsopbrengsten	-97	97
Resultaat op pensioenopbouw	-38	-41
Kosten	-3	-2
Uitkeringen	2	7
Risicoproces (sterfte)	2	-2
Risicoproces (arbeidsongeschiktheid)	7	5
Incidentele mutaties	-31	-16
Wijziging grondslagen	0	-129
RESULTAAT	-32	-81

De actuariële analyse is gebaseerd op de enkelvoudige jaarrekening van APC. De voornaamste oorzaken van het resultaat in het boekjaar zijn:

Resultaat op de wijziging van de pensioenleeftijd

Voor (gewezen) deelnemers jonger dan 59 jaar is de pensioenleeftijd verhoogd van 60 naar 65 jaar. De opgebouwde aanspraken zijn voor deze deelnemers verhoogd met 30%. Het resultaat ontstaat doordat het effect van de verhoging van de aanspraken lager is dan het effect van de verhoging van de pensioenleeftijd.

Resultaat op beleggingen

Het resultaat op beleggingen betreft de behaalde beleggingsopbrengsten vermindert met de benodigde interest en de algemene loonstijging. Het rendement in het boekjaar 2015 was onvoldoende voor de interesttoevoeging aan de voorziening pensioenverplichting.

Resultaat op pensioenopbouw

De pensioenopbouw in een jaar dient gedekt te worden door de premies. Het resultaat op de pensioenopbouw is het verschil tussen de feitelijk ontvangen premie beschikbaar voor pensioenopbouw en het voor de opbouw van de pensioenaanspraken benodigde bedrag. Uit het bovenstaande blijkt dat de premies in beide jaren niet voldoende waren om de kosten van de pensioenopbouw in het boekjaar te dekken.

In de jaren 2015 en 2014 bedroeg het werkelijke premiepercentage 22%. Op grond van de pensioenlandsverordening zou de bijdrage 25% moeten bedragen. Door APC is meerdere malen de aandacht gevestigd op het feit dat dit premiepercentage niet voldoende is om de kosten van de regeling te dekken.

Resultaat op kosten

Hierbij wordt bekeken in welke mate de werkelijk gemaakte kosten worden gedekt door de veronderstelde kostenopslag (in de voorziening en premie).

Resultaat op uitkeringen

Het resultaat op uitkeringen is het verschil tussen de verwachte vrijval uit de VPV en de werkelijk betaalde uitkeringen.

Resultaat op risicoproces

Hieronder wordt verstaan de invloed van sterfte en arbeidsongeschiktheid op de hoogte van de voorziening. Hier komt het verschil tussen werkelijke en veronderstelde sterfte tot uitdrukking.

Resultaat op incidentele wijzigingen

Het resultaat ontstaat met name als gevolg van de terugwerkende kracht mutaties.

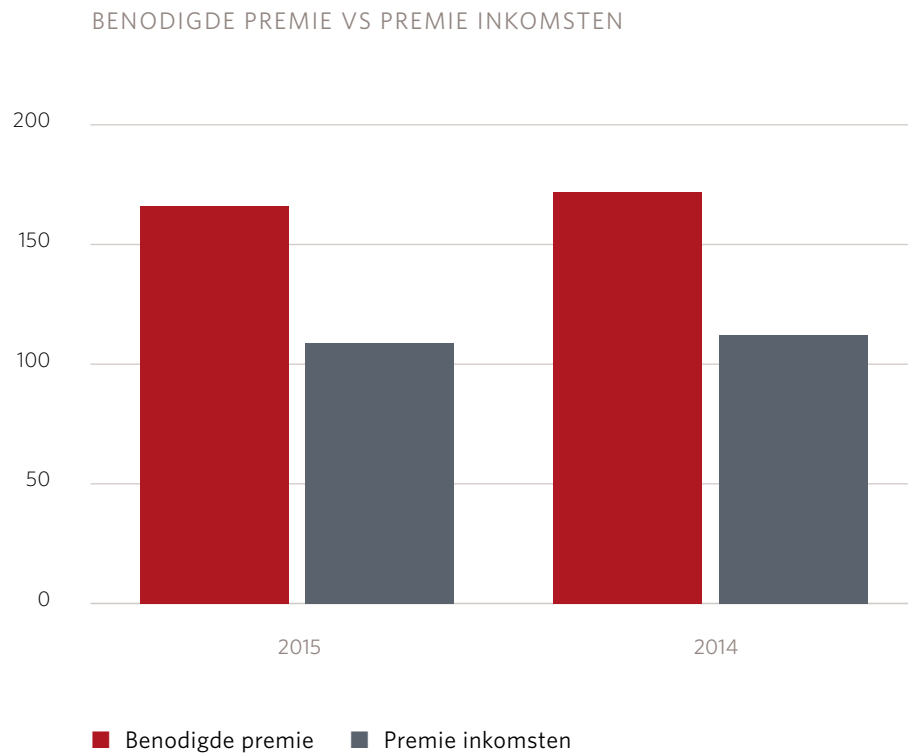
Actuarieel benodigde premie

Gedurende 2015 waren de ontvangen premies niet toereikend voor de pensioenopbouw en daarmee niet toereikend voor de financiering van de huidige pensioenregeling. Het fonds streeft naar een dekkingsgraad van 115%. Om deze dekkingsgraad te bereiken en te behouden zou een solvabiliteitsopslag in de premie opgenomen kunnen worden:

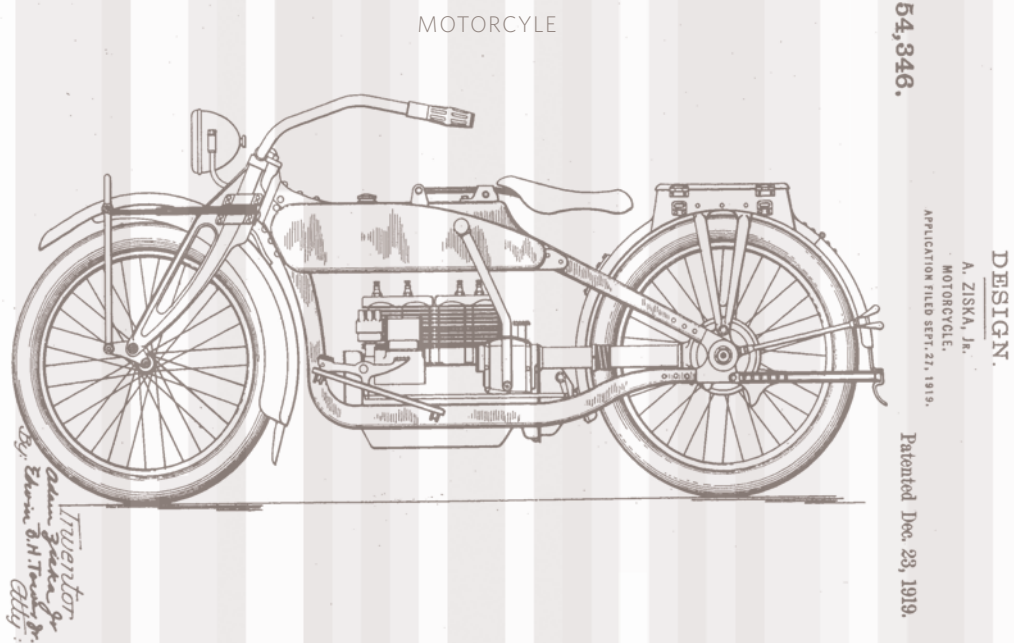
ACTUARIEEL BENODIGDE PREMIE

	2015	2014
<i>(in miljoenen NAf)</i>		
Totale actuariële kosten	147	153
Solvabiliteitsopslag	19	19
Benodigde premie	166	172
Totale premie inkomsten	109	112
TEKORT	57	60

De verhouding tussen de actuariële kosten en de premie inkomsten is hieronder weergegeven.

De premie was, zoals eerder vermeld, in beide jaren niet voldoende om de kosten van de pensioenopbouw inclusief backservice op basis van individuele salarisstijgingen en solvabiliteitsopslag te dekken. De kosten van de backservice als gevolg van algemene loonstijgingen (indexatie) worden vanaf het boekjaar 2013 verondersteld uit het resultaat op pensioenopbouw te worden gefinancierd

7. RISICO MANAGEMENT DOOR APC

Het bestuur is verantwoordelijk voor de inrichting en goede werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem ten behoeve van alle risico's waaraan het pensioenfonds zich ziet blootgesteld. Deze paragraaf behandelt de risico's die het pensioenfonds loopt en het beleid om deze risico's integraal te beheersen.

Risicomanagement bij APC moet ervoor zorgen dat het pensioenfonds haar langetermijnstrategie kan uitvoeren en daarbij voldoende robuust is om risico's op te kunnen vangen. Er wordt veel aandacht besteed aan het op peil houden van kennis en het toepassen van methoden en technieken voor het efficiënter maken van de risicobeheersing binnen het fonds. In het streven naar een geïntegreerd risicomanagement beleid is de stap gezet naar het implementeren van het ERM systeem. In het kader hiervan zal in 2016 ook een ERM Manual worden opgesteld waarbij het COSO ERM framework als basis dient. Voor het onderdeel risicoanalyse binnen het ERM framework wordt gebruik gemaakt van de FIRM-methode. De FIRM-methode is een risicoanalyse-methode, speciaal gericht op financiële instellingen.

De 'first line of defence' en primaire verantwoordelijkheid van het risico management ligt bij de Management Team leden. De Risk en Compliance Manager zijnde de 'second line of defence' is belast met de ondersteuning, advisering en coördinering van de 'first line of defence' en bewaakt of het management zijn verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk neemt. Bepaalde beleidsvoorbereidende taken en het organiseren van risk assessments zijn taken van de 'second line of defence'. Het Hoofd afdeling Internal Audit zijnde de 'third line of defence' is de bewaker dat het gehele systeem van risicomanagement functioneert. In 2016 is tevens de Risk Committee opgericht welke tot taak heeft de voorbereidende werkzaamheden te verrichten voor het toezicht door het Bestuur op het door de directie gevoerde risicobeleid en het risicobeheer. De Risk Committee bespreekt de periodieke rapporteringen over de blootstelling aan risico's in relatie tot het risicobeleid en bespreekt onder andere de risk assessment rapportages, action tracking rapportages en key performance indicator rapportages. Verder houdt zij toezicht op de correcte opzet van de processen zoals vastgelegd in de procesbeschrijvingen en neemt kennis van de audits ter vaststelling van de correcte werking die hierop worden uitgevoerd door de afdeling Internal Audit m.b.v. de rapportages van de afdeling Internal Audit (IAD). De bevindingen van de IAD worden evenals de bevindingen van de externe accountants, de bevindingen van de externe actuaris, die van overige ingezette auditors alsook de bevindingen van de toezichthouders gemonitord met het oog op een optimale en tijdige oplossing van zaken. Deze monitoring van bevindingen en de actuele status hiervan wordt verricht door de Risk & Compliance Manager die in september 2015 is aangesteld.

Risico bereidheid

Een pensioenfonds is onlosmakelijk verbonden met het nemen van risico's, maar APC doet dat in beheerste mate. Het bestuur stelt strikte risicokaders vast, waarbinnen de beleggingen moeten plaatsvinden (risk appetite). Tegenover beleggingen met een laag risico en daarmee een min of meer gegarandeerde, maar lage opbrengst (vastrentende waarden) staan beleggingen in zakelijke waarden. Deze gaan gepaard met een hoog risico en een verwachte hoge opbrengst. Zo houdt het fonds de risico's zoveel mogelijk onder controle. APC hanteert een langetermijnstrategie waarbij de portefeuille is opgebouwd uit zo'n 65% vastrentende waarden (zoals staatsobligaties en bedrijfsobligaties) en 35% zakelijke waarden (zoals aandelen, grondstoffen en vastgoed). Deze verhouding komt niet willekeurig tot stand, maar is nauwgezet afgestemd op onze pensioen verplichtingen in de loop van de komende tientallen jaren.

Risico's

APC tracht op beleggingsniveau het totale risico beperkt en beheersbaar te houden. Onderstaand zijn de diverse risicocategorieën die binnen de risicoanalysemethode FIRM (Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode) worden onderscheiden weergegeven. Naast een korte definitie van de risicocategorie wordt een toelichting gegeven over de wijze waarop het bestuur het beleid ten aanzien van beheersing van dit risico heeft vormgegeven.

In de navolgende paragrafen worden de volgende risicocategorieën besproken:

- Matching-/renterisico's;
- Marktrisico's;
- Kredietrisico's;
- Verzekeringstechnische risico's;
- Omgevingsrisico's;
- Operationele risico's;
- Uitbestedingsrisico's;
- IT-risico's;
- Integriteitsrisico's;
- Juridische risico's.

Matching-/Renterisico's

Het matching-/renterisico is het risico als gevolg van het niet gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off-balance posten) dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rente typische looptijden, basisvaluta, liquiditeit typische looptijden en gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil.

Risico-items

Mismatch bezittingen/verplichtingen als gevolg van:

- Wijzigingen rentevoet;
- Ongelijke looptijden bezittingen/verplichtingen;
- Valutabewegingen;
- Liquiditeits-issues;
- Inflatie.

Beleid ten aanzien van risico

Het matching-/renterisico wordt beheerst door een actief management van de vastrentende portefeuille uitgaande van een looptijd die is afgestemd op de renteverwachtingen. Leningen met een vaste rente leiden tot een reële-waarde renterisico.

Dit risico is het risico dat de waarden van de pensioenverplichtingen en de portefeuille vastrentende waarden veranderen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Het fonds loopt om de hiernavolgende redenen echter geen reële waarde renterisico.

De pensioenverplichtingen worden berekend tegen een vaste rekenrente van 4%. De lokale vastrentende beleggingsportefeuille van het fonds bestaat voor het merendeel uit (middel tot) lange termijn leningen met een vaste rente. De binnenlandse markt kenmerkt zich door een vrij stabiele (lage) rente waardoor het rente-effect op de waarde van dit deel van de portefeuille niet aanwezig is. Daarnaast verstrekt het fonds ook leningen met een variabele rente binnen de binnenlandse vastrentende portefeuille waarbij de rente gekoppeld wordt aan de beleningsrente zoals vastgesteld door de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten. Het introduceren van een variabele rente als functie van de beleningsrente waarbij tevens een minimum rente voorop wordt vastgesteld draagt bij aan het beheersen van het (binnenlandse) renterisico.

De binnenlandse portefeuille wordt gewaardeerd tegen nominale waarde, derhalve is het effect van renteschommelingen op de waarde van de binnenlandse portefeuille beperkt. Het herbeleggingsrisico (herbeleggen van vrijgekomen geldmiddelen tegen een lagere rente) blijft echter wel bestaan, doch wordt dit enigszins gemitigeerd door het invoeren van variabele rente zoals hierboven beschreven.

In de buitenlandse vastrentende portefeuille wordt het renterisico beheerst door een actief management uitgaande van een looptijd die is afgestemd op de renteverwachtingen (duratie beleid). Voor de buitenlandse vastrentende portefeuille met een vaste rente wordt het effect van renteveranderingen direct vertaald in de waarde van de vastrentende portefeuille. De buitenlandse portefeuille wordt gewaardeerd tegen de marktwaarde en er wordt derhalve rekening gehouden met het gevolg van renteveranderingen.

Ongelijke looptijden tussen de bezittingen en verplichtingen wordt beheerst door het minimaal 1 keer in de 3 jaar laten uitvoeren van een asset-liability management (ALM) onderzoek. Door dit onderzoek wordt inzicht verkregen in de onderlinge afhankelijkheden in de ontwikkeling van rechten en verplichtingen van APC. Het uiteindelijke doel van ALM is het verkrijgen van een zodanige situatie dat waardeontwikkelingen aan beide kanten van de balans van APC zo veel mogelijk “gelijk op lopen”. De balans van APC bestaat aan de activakant uit de beleggingsportefeuille (bestaande uit de binnenlandse en buitenlandse beleggingen) met op enig moment een bepaalde marktwaarde, en aan de passivakant uit een hoeveelheid verplichtingen, te weten de in de toekomst te betalen pensioenen, alsmede het eigen vermogen (het surplus). Door het ALM onderzoek wordt gemodelleerd hoe de vermoedelijke ontwikkeling van die onderdelen van de balans zal zijn, bij verschillende macro-economische scenario's. Deze informatie wordt gebruikt om het risico op ongelijke looptijden tussen de bezittingen en de verplichtingen te beheersen. Tevens wordt er door middel van liquiditeitsoverzichten controle gehouden op de liquiditeitspositie en de benodigde cash. Eens per maand worden de inkomsten met de uitgaven vergeleken om te komen tot de “Free-Cash Flow”. Aan de hand hiervan wordt er een Advies Memorandum opgesteld ten aanzien van de beschikbare middelen.

Het valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen en de verplichtingen vermindert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. Het valutabeleid van het fonds is gericht om de valuta exposure van de benchmark naar ontwikkelde economieën, voor zover dit praktisch haalbaar is, voor 100% af te dekken naar USD. De valuta hedge wordt in lijn met de richtlijnen via een overlay op totaal portefeuille niveau geïmplementeerd. Dit houdt in dat de afdekking met het aan -en verkopen van

valutacontracten in de forward markt wordt bereikt, waarbij valuta van opkomende economieën zijn uitgesloten, daar het de verwachting is dat deze op termijn kunnen aantrekken vanwege de positieve economische ontwikkelingen in deze opkomende economieën. De forward contracten mogen expliciet niet worden aangewend voor speculatieve doeleinden of om 'leverage' te creëren. De valutatermijncontracten worden aangegaan met tegenpartijen die minimaal een A rating hebben, waarbij het bijkomende tegenpartijrisico tevens wordt gemitigeerd.

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen en/of bezittingen niet tijdig tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het Fonds niet aan zijn kortlopende verplichtingen kan voldoen. Bij het beheren van het liquiditeitsrisico wordt uitgegaan van het matching – principe. Bij de samenstelling van de vastrentende portefeuille wordt gestreefd naar matching van de cashflow van de portefeuille aan de verplichtingen van het Fonds. Door de incurantheid van de lokale vastrentende portefeuille wordt gestreefd naar het optimaliseren van de spreiding naar vervaljaar. Ook worden in dit kader meer annuïteitenleningen verstrekt. In de buitenlandse beleggingen wordt alleen in de grote en liquide wereldmarkten belegd en zijn de minder courante effecten categorieën uitgesloten.

Het pensioenfonds is gevoelig voor zowel inflatie als deflatie. Oplopende inflatie verlaagt de rendementen op aandelen en vastrentende waarden. Doordat de pensioenverplichtingen worden gewaardeerd met een vaste rekenrente, is het inflatie en deflatie risico beperkt. Via de ALM-studie wordt inzicht verkregen in het inflatierisico en hier, waar mogelijk, mee rekening gehouden in het beleid van het pensioenfonds.

In onderstaand tabel wordt de impact van een rentewijziging / aandeelwaarde wijziging op de dekkingsgraad aangegeven.

IMPACT RENTEWIJZIGING

Rente Percentage	Aandeelwaarde						
	-40,0%	-30,0%	-20,0%	-10,0%	0,0%	10,0%	20,0%
1,5%	85,2	87,9	90,6	93,3	95,9	98,6	101,3
1,0%	85,9	88,6	91,3	93,9	96,6	99,3	102
0,5%	86,6	89,3	92	94,6	97,3	100	102,6
0,0%	87,3	90	92,7	95,3	98	100,7	103,3
-0,5%	88	90,7	93,4	96	98,7	101,4	104
-1,0%	88,7	91,4	94	96,7	99,4	102,1	104,7
-1,5%	89,4	92,1	94,7	97,4	100,1	102,7	105,4

Marktrisico's

Het marktrisico is het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een (handels-) portefeuille. Het marktrisico heeft alleen betrekking op de niet-rentedragende activa. Het marktrisico ten aanzien van de wel rentedragende activa betreft immers primair het renterisico, dat reeds beoordeeld is als onderdeel van de risicocategorie Matching-/renterisico.

Risico-items

Dalen van de waarde van de bezittingen door:

- Marktprijs/volatiliteit;
- Gebrek aan marktliquiditeit;
- Concentratie en correlatie.

Beleid ten aanzien van risico

De portefeuilles worden actief beheerd door de fiduciaire vermogensbeheerder die alert is op marktontwikkelingen die de portefeuilles negatief kunnen beïnvloeden en die tijdig kan bijsturen. Het fonds heeft tevens een custodian (bewaarder van belegde middelen) aangesteld die als taak heeft het beoordelen van beleggingsrapportages en performancerapportages van de fiduciaire vermogensbeheerder. Daarnaast wordt het marktrisico ook beheerst door het dynamisch asset allocatiebeleid.

Gebrek aan marktliquiditeit is het risico dat beleggingen en/of bezittingen niet tijdig tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds niet aan zijn kortlopende verplichtingen kan voldoen. Door de incurantheid van de lokale vastrentende portefeuille wordt gestreefd naar het optimaliseren van de spreiding naar vervaljaar. Ook worden in dit kader meer annuïteitenleningen verstrekt. In de buitenlandse beleggingen wordt alleen in de grote en liquide wereldmarkten belegd en zijn de minder courante effecten categorieën uitgesloten.

Het marktrisico wordt beperkt door zoveel mogelijk te beleggen in verschillende regio's en uiteenlopende beleggingscategorieën met zo weinig mogelijke correlaties.

Kredietrisico's

Het kredietrisico is het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt, al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

Risico-items

Default tegenpartij / Niet nakomen betalingen door tegenpartij op het gebied van:

- Vastrentende waarden;
- Derivaten;
- Effectentransacties;
- Uitlenen effecten;
- Pensioenpremielvorderingen;
- Deposito's;
- Geldmarktfondsen.

Beleid ten aanzien van risico

Het risico wordt beheerst door middel van spreiding over verschillende beleggingscategorieën, geografische markten, sectoren en industrietakken alsook door een limiet te stellen aan de exposure op afzonderlijke debiteuren. Voor de binnenlandse portefeuille geldt een sectorenbeleid. De mogelijkheden in de binnenlandse markt zijn echter beperkt, wat de toepassing van een adequaat sectorenbeleid bemoeilijkt.

Tevens wordt het kredietrisico van de binnenlandse portefeuille beheerst door de individuele beleggingen (binnenlandse markt) vooraf te toetsen aan de kwaliteitseisen van het fonds door middel van een risicoclassificatiesysteem. Daarnaast geldt bij leningen dat er voldoende zekerheden dienen te zijn ingebouwd in de financieringsstructuur. De debiteur wordt periodiek getoetst aan de kwaliteitseisen van het fonds en de ontwikkelingen die invloed kunnen hebben op de debiteur worden nauwkeurig gevolgd. Deze ontwikkelingen en financiële informatie worden onder andere verkregen uit periodiek overleg met de debiteur, tussentijdse cijferbeoordeling en het bijwonen van AVA's. In de buitenlandse portefeuille wordt het debiteurenrisico beheerd door te beleggen in debiteuren met een investment grade rating van minimaal BBB van Standard & Poor's of Baa van Moody's.

Verzekeringstechnische risico's

Het verzekeringstechnische risico is het risico dat uitkeringen (nu of in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van het product.

Risico-items

Onjuiste/onvolledige aannames en grondslagen (bij premiestelling en berekening voorziening) waardoor uitkeringen in de toekomst niet kunnen worden gefinancierd. Bij grondslagen wordt onderscheid gemaakt in:

- Langleven;
- Sterfte;
- Arbeidsongeschiktheid.

Beleid ten aanzien van risico

De belangrijkste risico's in dit kader zijn het langlevensrisico, het overlijdensrisico en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening voor pensioenverplichtingen.

Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van arbeidsongeschiktheidspensioen.

De voorziening pensioenverplichting vertegenwoordigt de waarde van de pensioenverplichtingen van het fonds en kan in de tijd worden weergegeven door middel van een schatting van de toekomstige uitgaande kasstromen. Er bestaat derhalve een verplichtingenrisico. Om dit verplichtingenrisico te kunnen beheren voert APC periodiek Stress testen uit. Het betreffen gevoeligheidsanalyses van de dekkingsgraad voor wijzigingen in de actuariële en economische parameters. De actuariële en economische parameters kunnen de schattingen significant

beïnvloeden. Door de actuaris van APC wordt jaarlijks een berekening opgesteld van de benodigde premiereserve en vindt de analyse plaats van de samenstelling van de voorziening en het resultaat op grondslagen. Mocht het nodig zijn dan vindt er tussentijds een nadere verdiepingsstudie plaats naar de toepasbaarheid en adequaatheid van de gehanteerde grondslagen en aannames. Tevens toetst APC jaarlijks de adequaatheid van de door haar gehanteerde vaste rekenrente om zo het verzekeringstechnische risico zo veel mogelijk te elimineren.

Omgevingsrisico's

Het omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten de instelling of groep komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

Risico-items

Niet adequaat reageren op veranderingen op gebied van:

- Concurrentie;
- Belanghebbenden;
- Reputatie;
- Ondernemingsklimaat.

Beleid ten aanzien van risico

Omgevingsrisico's komen voort uit buiten het pensioenfonds gelegen veranderingen op onder meer het gebied van concurrentieverhoudingen en bij belanghebbenden. De lokale en internationale ontwikkelingen worden nauwlettend gevolgd zodat waar nodig tijdig kan worden bijgestuurd om de concurrentiepositie te verbeteren. Het risico dat de marktpositie van APC negatief beïnvloed wordt door een negatieve perceptie van het imago door deelnemers, tegenpartijen, regelgevende instanties of andere partijen wordt gecontroleerd door periodiek een onderzoek te laten doen naar de kwaliteit van de dienstverlening van APC onder klanten en andere stakeholders om de dienstverlening, communicatie en reputatie continue te verbeteren. Indien er uit het onderzoek verbeterpunten komen worden deze gecommuniceerd naar de verantwoordelijke binnen APC. De verbeterpunten worden vastgelegd in een action tracker en op deze wijze wordt de status van de te implementeren verbeteringen gemonitord.

Operationele risico's

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen en menselijke en technische tekortkomingen.

Risico-items

Ondoelmatige procesinrichting dan wel procesuitvoering. Hierbij valt te denken aan:

- Acceptatie/transactie;
- Verwerking;
- Uitkering/betaling/settlement;
- Informatie;
- Productontwikkeling;
- Kosten;
- Personeel;
- Fraude.

Beleid ten aanzien van risico

Operationele risico's worden door APC beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties en mensen die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden als interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit van geautomatiseerde systemen, enzovoort. Het fonds is continu doende het risico te monitoren en te verminderen. Versterking van de organisatie en vooral van de interne risicobeheersing is een punt van blijvende bijzondere aandacht. Zo is het fonds bezig om haar organisatiestructuur en interne processen onder de loep te nemen en waar mogelijk direct aan te passen door acties te ondernemen ter optimalisatie van de administratieve organisatie en interne controle (AO/IC). De beschrijvingen van de AO/IC zullen in 2016 worden afgerond waarbij ook de operationele risico's en controle maatregelen betreffende die risico's omschreven zullen zijn. Dit is een zeer belangrijke stap die het fonds neemt omdat dit de basis vormt voor de beheersing van de risico's. In de procesbeschrijvingen zullen de operationele risico's met de daarbij behorende beheersingsmaatregelen opgenomen worden per (sub)proces. De Risk & Compliance manager zal er op toezien dat de procesbeschrijvingen juist en volledig zijn. De IAD zal deze procesbeschrijvingen, met de daarin opgenomen risico's en beheersingsmaatregelen ook gebruiken als basis voor de operationele audits welke ook risk-based uitgevoerd worden. Zowel de werkzaamheden van de Risk & Compliance manager als ook van de IAD dragen bij om de operationele risico's te identificeren, mitigeren en te beheersen.

Ten aanzien van de persoonlijke ontwikkeling van het personeel is het beleid voortgezet dat is gericht op het voorzien in training en coaching (extern of intern) gebaseerd op de individuele behoefte van elk personeelslid of van een groep personeelsleden (b.v. een afdeling).

In 2015 is er gestart met het opstellen van de documentatie betreffende Business Continuity Management. In 2016 zal de afronding en implementatie hiervan plaatsvinden. Zodra dit geïmplementeerd zal zijn zullen de risico's als gevolg van calamiteiten die zich kunnen voordoen gemitigeerd worden.

Uitbestedingsrisico's

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden (al dan niet binnen een groep, al dan niet aan de werkgevers) uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Risico-items

Het in gevaar komen van aan derden uitbestede werkzaamheden betreffende:

- Bedrijfsvoering/kwaliteit van dienstverlening;
- Continuïteit;
- Integriteit.

Beleid ten aanzien van risico

Het pensioenfonds heeft het beheer van de buitenlandse beleggingen uitbesteed aan een aantal externe vermogensbeheerders. De risico's die met dit uitbesteden gepaard gaan, worden preventief beheerst door middel van een intensief selectieproces van de fiduciair vermogensbeheerder. Het risico dat de vermogensbeheerders, die door de fiduciair vermogensbeheerder zijn geselecteerd, buiten de grenzen van het actieve risicobudget opereren, waardoor risico op financieel verlies ontstaat dat groter is dan

voorzien wordt beheerst door controle hierop door de fiduciair vermogensbeheerder, de beleggingsorganisatie binnen APC en tevens de global custodian die dit controleert. De global custodian en de beleggingsorganisatie binnen APC belast met de buitenlandse portefeuille controleren tevens of de externe fiduciair vermogensbeheerder blijft voldoen aan de door het pensioenfonds gestelde eisen aan onder meer kwaliteit, deskundigheid en servicegraad. Dit vindt mede plaats door periodiek overleg met de fiduciair vermogensbeheerder en global custodian. Er wordt beoordeeld of de uitbestede werkzaamheden worden uitgevoerd binnen de beleidsrichtlijnen die APC heeft opgesteld en zijn overeengekomen met de serviceorganisaties. Om zekerheid te verkrijgen over de kwaliteit van de interne beheersing van de bedrijfsprocessen die, voor een deel, zijn uitbesteed aan deze serviceorganisaties wordt een SSAE 16 audit vereist. Deze SSAE 16 audit voorziet, na positieve beoordeling van de situatie bij de serviceorganisatie, in een verklaring dat zekerheid kan worden verschaft over het correct functioneren van de uitbestede bedrijfsprocessen en dat ten behoeve van de inrichting en werking afdoende risicobeheersingsmaatregelen zijn genomen om incorrecte werking te detecteren en de daarmee gepaard gaande risico's te mitigeren.

IT-risico's

Het IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continu of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

Risico-items

- Strategie en beleid;
- Beveiliging;
- Beheersbaarheid;
- Continuïteit.

Beleid ten aanzien van risico

Het IT-risico wordt door APC onderkend en de maatregelen ter beheersing hiervan zijn vastgelegd in het IT Strategisch plan en het Business Continuity plan. Ten aanzien van IT is APC verder gegaan met uitvoering van het geformuleerd IT strategisch beleid. De AO/IC van IT wordt thans opnieuw beschreven om deze processen efficiënter te maken, de risico's duidelijk te identificeren en doeltreffende beheersingsmaatregelen voor deze risico's te nemen.

IT beveiliging is voor APC, waar veel met privacy gevoelige klantgegevens gewerkt wordt, een zeer belangrijk aandachtsgebied. Zonder adequate IT beveiliging en controlemaatregelen kan het voorkomen dat het geïmplementeerde beveiligingsniveau onder de verwachtingen ligt en kan deze ook afwijken van algemeen geaccepteerde "best practices". Het voorgaande resulteert in risico's voor APC die onder meer gevolgen kunnen hebben voor de betrouwbaarheid van diens systemen en gegevens, de continuïteit van de systemen/organisatie, als ook voor haar reputatie. Hiernaast wordt er ook vanuit de Centrale Bank van Curaçao en St. Maarten in toenemende mate nadruk gelegd op het belang van adequate beveiligingsmaatregelen en dient APC vanuit een compliance perspectief hieraan te voldoen. Daarom zal het informatiebeveiligingsbeleid (gebaseerd op ISO 27002) verder worden geïmplementeerd.

Business Continuity Management is het geheel aan activiteiten dat erop is gericht om de continuïteit van APC te waarborgen. Binnen APC wordt de continuïteit gewaarborgd door een samenhangend stelsel van maatregelen, die zich richten op het voorkomen en herstellen van de gevolgen na een grootschalige disruptie, met als doel de

bedrijfsschade te beperken. Het Business Continuity plan zal in 2016 worden afgerond waarbij tevens de nieuwe uitwijklocatie ingericht zal zijn en alle medewerkers een training krijgen over het business Continuity plan. De nieuwe uitwijklocatie zal voorzien zijn van een geheel vernieuwde back-up voorziening waarbij gebruik wordt gemaakt van real-time back ups waardoor het continuïteitsrisico geëlimineerd zal worden.

Juridische risico's

Het juridische risico is het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

Risico-items

Risico als gevolg van:

- Veranderingen in wet- en regelgeving;
- Niet naleven van contracten;
- Niet afdwingbaar zijn van contracten.

Beleid ten aanzien van risico

Het niet voldoen aan de 'wettelijke' richtlijnen brengt een scala van risico's met zich mee, waaronder ook reputatierisico. Het pensioenfonds volgt de veranderingen van de wet- en regelgeving en de consequenties daarvan op de voet. Contracten die door APC worden aangegaan worden intern door een jurist gereviewd alvorens deze worden afgesloten.

Integriteitsrisico's

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van de instelling of het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers danwel van de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door de instelling opgestelde normen.

Risico-items

Risico als gevolg van:

- Benadeling derden;
- Voorwetenschap;
- Witwassen;
- Terrorismefinanciering;
- Onoorbaar handelen.

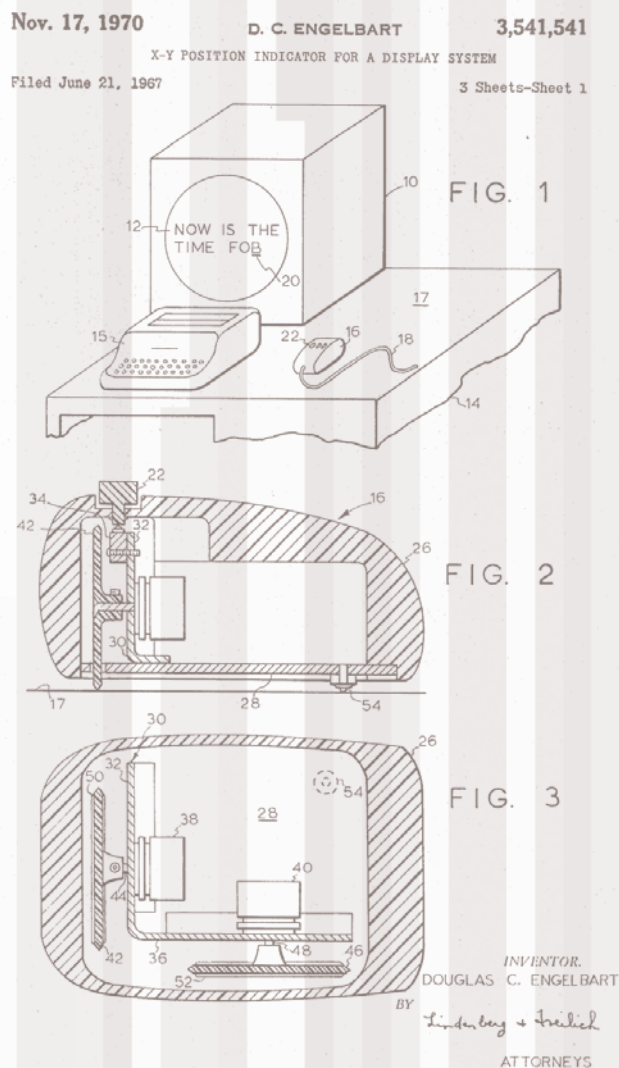
Beleid ten aanzien van risico

Er is in september 2015 een compliance functie ingevuld ter monitoring van het compliance risico en er is tevens een compliance manual en een gedragscode ontwikkeld. In 2016 zal er een compliance training gegeven worden aan het gehele personeel van APC waarbij de onderwerpen witwassen en terrorismefinanciering besproken zullen worden. Alle medewerkers zullen de gedragscode ondertekenen en bij het in dienst treden van nieuw personeel wordt de compliance manual verstrekt en besproken en dient het nieuwe personeelslid akkoord te gaan met de gedragscode zoals opgenomen in de compliance manual.

In het kader van het bevorderen van transparantie en good pension fund governance is er een handboek corporate governance opgesteld. In het handboek corporate governance zijn onder andere de inrichting en organisatie van APC beschreven met hierbij de taken en werkwijze van directie en bestuur, het integer handelen van de leden van het bestuur, de directie en andere medebeleidsbepalers, hoe verantwoording wordt afgelegd en wat het beloningsbeleid is.

In de compliance manual worden onder anderen de verantwoordelijkheden van de directie en de medewerkers van APC beschreven ten opzichte van interne en externe belanghebbenden (klanten, medewerkers, deelgenoten, zakelijke partners en de maatschappij). Het belangrijkste doel van de manual is het waarborgen en handhaven van het vertrouwen in het pensioenfonds door belanghebbenden, alsmede het voorkomen van integriteitsrisico's.

Om het risico dat de reputatie (en mogelijk ook de financiële positie) van APC wordt beïnvloed als gevolg van het door APC bewust of onbewust faciliteren van of betrokkenheid hebben bij financiering van terrorisme of andere zaken waarmee het fonds niet geassocieerd wilt worden maakt het fonds gebruik van de Environmental, Social en Governance (ESG) richtlijnen bij het aangaan van een belegging en vindt hier ook periodieke toetsing op plaats.

COMPUTER MOUSE

8. VOORUITZICHTEN VAN APC

In de jaren 2016 tot en met 2018 streeft APC de volgende doelen na:

- Het implementeren van het per 18 december 2015 goedgekeurde wijziging van de Plvo;
- Het beheer van meerdere pensioenregelingen conform de gestelde randvoorwaarden van APC. Gezien het belang om meerdere pensioensregelingen in beheer te hebben is het van belang om een business case op te stellen. In deze business case moet een analyse van de mogelijkheden voor het beheer van meerdere pensioenregelingen gecompileerd worden. Op basis van deze business case zal de meest geschikte pensioensregeling in beheer genomen kunnen worden;
- Het profileren van APC als dé pensioen expert en dé beleggingsexpert van Curaçao. In 2015 is APC begonnen met de “re-branding” van haar logo. APC streeft ernaar om deze “re-branding strategie” volledig te hebben geïmplementeerd in 2016. Hiernaast is de ontwikkeling en implementatie van een positioneringsplan van belang. Dit positioneringsplan zal meetbare resultaten moeten bevatten opdat APC gestructureerd kan monitoren in hoeverre haar positionering groeit, stagneert of krimpt;
- Het vergroten van het aantal investment opportunity's op de lokale markt (onroerende goederen) t.b.v. de implementatie van de strategische asset allocatie. Om de specifieke mix te kunnen realiseren is het van belang om het aantal binnenlandse beleggingen te verhogen. Gezien de huidige beperking van APC en de grenzen van de lokale markt voor wat betreft de investeringsmogelijkheden, is het van belang samenwerkingen met strategische partners in te zetten. Hiernaast, overweegt APC haar participatie in beleggingsfondsen te vergroten;
- Het vergroten van de flexibiliteit, diversificatie van de beleggingsportfolio t.b.v. implementatie van de strategische asset allocatie. De huidige regelingen beperken APC met betrekking tot buitenlandse investeringen. Om de strategische mix te kunnen behalen, is het essentieel om de buitenlandse beleggingen te vergroten. Om dit te kunnen realiseren is de aanpassing van artikel 16 noodzakelijk. APC zal tevens overgaan tot een geoptimaliseerde buitenlandse effectenportfolio. Belangrijk is hierbij om de structurele voortgang van de buitenlandse investeringen te monitoren;
- Het verhogen van de klanttevredenheid van deelnemers, werkgevers en investeerders op basis van resultaten van de cliënt satisfaction survey 2015.

9. JAARREKENING APC 2015

Geconsolideerde balans per 31 december 2015 na resultaatbestemming:

GECONSOLIDEERDE BALANS

	31 december 2015	31 december 2014
<i>(in duizenden NAf)</i>		
ACTIVA		
Vaste Activa		
Financiële Vaste Activa	1.664.617	1.778.223 *
Materiële Vaste Activa	10.163	8.171 *
Totaal Vaste Activa	1.674.780	1.786.394
Vlottende Activa		
Financiële Activa	2.508.771	2.350.183
Vorderingen	146.913	162.838 *
Liquide Middelen	197.379	324.523
Totaal Vlottende Activa	2.853.063	2.837.544
TOTAAL ACTIVA	4.527.841	4.623.938 *
PASSIVA		
Groepsvermogen	-21.270	10.925
Voorziening voor pensioenverplichting	4.393.692	4.421.018
Overige voorzieningen	10.230	10.644
Langlopende schulden	47.000	52.000
Kortlopende schulden	98.188	129.352 *
TOTAAL PASSIVA	4.527.841	4.623.938 *

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van 2015 aangepast.

GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

	31 december 2015	31 december 2014
<i>(in duizenden NAf)</i>		
BATEN		
Pensioenbijdragen	112.944	114.305
Opbrengst uit Financiële Vaste Activa	85.499	271.382 *
Interest	2.614	3.156 *
Overige inkomsten	649	607
TOTAAL BATEN	201.706	389.450
LASTEN		
Pensioenuitkeringen	188.544	173.356
Beheerskosten	23.599	23.191 *
Interestlasten	1.978	2.818
Toevoeging aan voorziening voor:		
- Pensioenverplichting	-27.326	264.222
- Dubieuze debiteuren	15.669	6.186
- Duurtetoeslag en VUT	-374	86
Diverse baten en lasten	32.345	0
TOTAAL LASTEN	234.435	469.859
Resultaat voor belasting	-32.729	-80.409
Winstbelasting	-558	904
Dotatie voorziening latente belasting	-37	2
Resultaat boekjaar	-32.134	-81.315
Aandeel derden	-123	-104
Toevoeging aan vrij vermogen	-32.257	-81.419

* Deze vergelijkende cijfers zijn voor presentatie doeleinden ten opzichte van 2015 aangepast.

GECONSOLIDEERD KASSTROOMOVERZICHT

	31 december 2015	31 december 2014
<i>(in duizenden NAf)</i>		
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen pensioenpremies	97.671	112.462
Ontvangen VUT-uitkeringen	15.823	16.461
Ontvangen Duurtetoeslag	99.054	99.909
Ontvangen uitgekeerde AOV van SVB	9.511	0
Betaald aan pensioenuitkeringen	-188.544	-173.356
Betaald aan VUT-uitkeringen	-16.512	-18.675
Betaald aan Duurtetoeslag	-112.085	-113.042
Betaalde pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-22.897	-22.574
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten	-117.979	-98.815
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Inkomsten uit beleggingsactiviteiten	2.918.890	2.263.420
Uitgaven uit beleggingsactiviteiten	-2.941.899	-2.265.359
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-23.009	-1.939
Overige ontvangsten en uitgaven	13.843	-6.761
Netto kasstroom (mutatie Liquide Middelen)	-127.145	-107.515
Stand Liquide Middelen per 1 januari	324.524	431.199
Correctie voorgaand jaar	0	840
Stand Liquide Middelen per 31 december	197.379	324.524

TOELICHTING OP DE GECONSOLIDEERDE BALANS EN DE GECONSOLIDEERDE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Waarderingsgrondslagen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met Boek 2 van het in Curaçao geldende Burgerlijke Wetboek en in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van de activa en de passiva en methoden van resultaatbepaling waaronder de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), met uitzondering van RJ 610, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving. RJ 610 sluit aan op de in de Nederlandse Pensioenwet en de hieraan gerelateerde Algemene Maatregelen van Bestuur opgenomen nadere voorschriften inzake verantwoording en grondslagen voor waardering door Pensioenfondsen. Aangezien APC haar zetel heeft op Curaçao is er voor gekozen om RJ 610 niet toe te passen omdat dit strijdig kan zijn met de lokale regelgeving en de situatie op Curaçao anders is dan in Nederland.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. In de balans en in de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichtingen.

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat de directie van APC zich over verschillende zaken een oordeel vormt en dat de directie schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningpost.

De waarderingsgrondslagen zijn hieronder weergegeven. De gehanteerde waarderingsgrondslagen zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, tenzij anders aangegeven.

Vergeleken met het jaar 2015 zijn voor 2014 een aantal vergelijkende cijfers aangepast voor presentatie doeleinden. Voor de balansposten betreffen deze aanpassingen de herclasificering van de materiële vaste activa in ontwikkeling, betreffende de verbouwing van het APC gebouw, van de post materiële vaste activa naar de post vastgoed beleggingen, de herclasificering van de negatieve vorderingen en de positieve schulden naar respectievelijk de posten overige schulden en overlopende passiva en overige vorderingen en overlopende activa en de presentatie van het groepsvermogen. Voor wat betreft de posten van de staat van baten en lasten betreffen de aanpassingen enerzijds de allocatie van de vermogensbeheerskosten van de beheerskosten naar de posten vastgoed beleggingen, opbrengst leningen en opbrengst effecten buitenland en anderzijds de herclasificering van de opbrengst ASKA van de post Interest naar de post opbrengst leningen aan deelnemingen.

Grondslagen voor consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens van APC opgenomen, samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen waarin APC direct of indirect overheersende zeggenschap kan uitoefenen doordat zij beschikt over de meerderheid van de stemrechten of op enig andere wijze de financiële en operationele activiteiten kan beheersen. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met potentiële stemrechten die direct kunnen worden uitgeoefend op balansdatum.

De groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft, worden voor 100% in de consolidatie betrokken. Het aandeel van derden in het groepsvermogen en in het groepsresultaat wordt afzonderlijk vermeld.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen worden geëlimineerd, voor zover de resultaten niet door transacties met derden buiten de groep zijn gerealiseerd. Ongerealiseerde verliezen op intercompany-transacties worden ook geëlimineerd tenzij er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Waarderingsgrondslagen van groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen zijn waar nodig gewijzigd om aansluiting te krijgen bij de geldende waarderingsgrondslagen voor de Groep.

In de geconsolideerde jaarrekening van APC is opgenomen:

Centrale Hypotheek Bank N.V. (CHB), gehouden belang: 93,33%

De vennootschap is gevestigd op Curaçao aan de Schouwburgweg 26. Het statutaire doel van de vennootschap is het ter leen verstrekken van geld onder hypothecair verband, het ter leen opnemen van gelden tegen uitgifte van pandbrieven of schuldbekentissen, het verkrijgen en vervreemden van onroerende goederen en het verlenen van bemiddeling bij het sluiten van verzekeringen. CHB oefent haar bedrijf uit op Curaçao, Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Kasstromen in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de gemiddelde koers. Ontvangen en betaalde rente en ontvangen dividenden zijn opgenomen onder de kasstroom uit beleggingsactiviteiten.

Verbonden partijen

Als verbonden partijen worden aangemerkt alle rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook de bestuursleden, statutaire directieleden, andere sleutelfunctionarissen in het Management van APC en nauwe verwanten zijn verbonden partijen. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt in toelichting 4.43 toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Continuïteit

Het bestuur vindt het gerechtvaardigd om voor de waarderingsgrondslagen het continuïteit principe te hanteren. Uitgaande van dit continuïteit principe zij opgemerkt dat de dekkingsgraad van het fonds per eind 2015 nog niet op het gewenste niveau ligt. Het gewenste niveau van de dekkingsgraad voor APC is tussen 105% en 115%. Bij een dekkingsgraad van 105% zijn de algemene risico's gedekt. Het fonds streeft naar een dekkingsgraad van 115% zodat er voldoende reserves aanwezig zijn om naast algemene risico's ook beleggingsrisico's te kunnen opvangen. De in de onderhavige jaarrekening gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn dan ook gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit van de vennootschap.

APC Groep heeft een dekkingsgraad van 99,5% gerealiseerd per eind boekjaar 2015. De dekkingsgraad per 31 december 2014 was 100,2%.

Vreemde valuta en functionele valuta

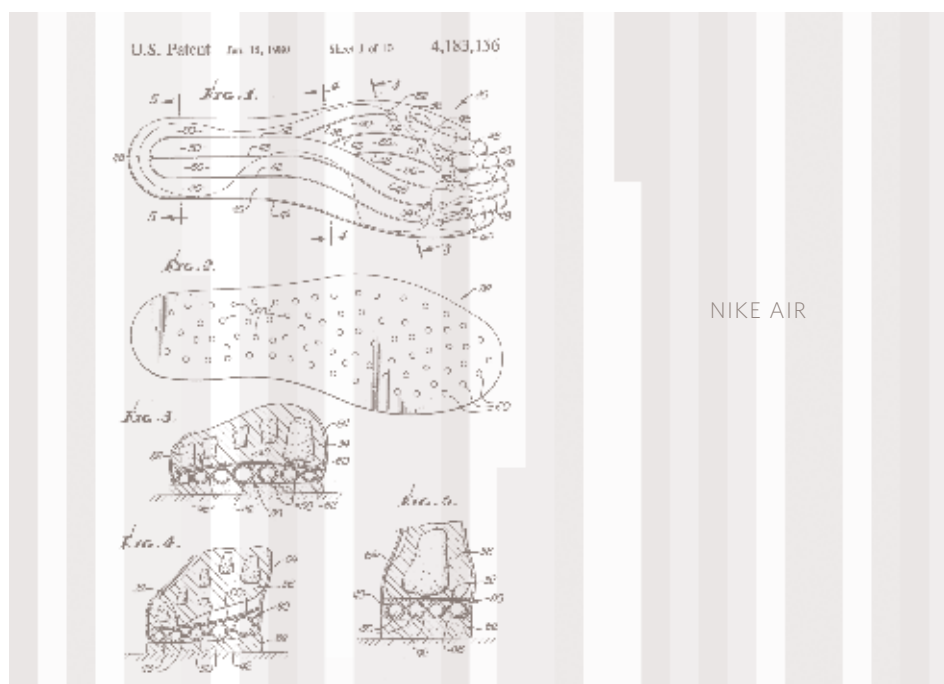
De jaarrekening is opgesteld in Antilliaanse Guldens (NAf), zijnde de functionele en presentatievaluta van APC.

Afrondingen

In onderhavige jaarrekening kunnen er in de balans en de staat van baten en lasten en de bijbehorende toelichtingen afrondingsverschillen voorkomen.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de rekening van baten en lasten.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Vastgoed beleggingen

APC heeft ervoor gekozen om de vastgoedbeleggingen te waarderen tegen geamortiseerde kostprijs.

Inzake gebouwen en woonhuizen wordt jaarlijks 2,5% van de aanschaffings- of verkrijgingswaarde afgeschreven. Op onbebouwde terreinen wordt niet afgeschreven. Voorts wordt de boekwaarde verminderd met noodzakelijk geachte afboekingen gebaseerd op duurzame waardeverminderingen wegens lagere taxatiewaarde. Hiertoe worden de vastgoedbeleggingen periodiek, en wel 1 keer in de 5 jaren, door een beëdigd makelaar getaxeerd. Indien de taxatiewaarde lager is dan de boekwaarde wordt deze lagere waarde als balanswaarde aangehouden. De vastgoedbeleggingen van APC zijn in 2016 getaxeerd.

Vastgoed beleggingen direct voor verkoop beschikbaar

De voorraden – direct voor verkoop beschikbare vastgoedbeleggingen – betreffen woningen en terreinen van de deelneming CHB van ex-hypotheekgevers die bij veiling ingekocht zijn. De woonhuizen en terreinen zijn gewaardeerd tegen de geschatte marktwaarde, welke waarde gebaseerd is op de waarde volgens het taxatierapport.

Deelnemingen

Deelnemingen in groepsmaatschappijen en overige deelnemingen waarin invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden gewaardeerd volgens de nettovermogenswaardemethode. Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt ervan uitgegaan dat er invloed van betekenis is.

De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor deze jaarrekening; voor deelnemingen waarvan onvoldoende gegevens beschikbaar zijn voor aanpassing aan deze grondslagen, wordt uitgegaan van de waarderingsgrondslagen van de desbetreffende deelneming. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover APC in deze situatie geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt een voorziening getroffen.

Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien sprake is van een bijzondere waardevermindering vindt waardering plaats tegen de realiseerbare waarde. Afwaardering vindt plaats ten laste van de staat van baten en lasten.

De eerste waardering van gekochte deelnemingen is gebaseerd op de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva op het moment van acquisitie. Voor de vervolgwaardering worden de grondslagen toegepast die gelden voor deze jaarrekening, uitgaande van de waarden bij eerste waardering.

Participaties van minder dan 20% en participaties in participatiemaatschappijen zijn als Effecten Binnenland geclassificeerd.

Leningen

De onder financiële vaste activa opgenomen leningen worden gewaardeerd tegen de reële waarde van het verstrekte bedrag, gewoonlijk de nominale waarde, onder aftrek van noodzakelijk geachte voorzieningen. Leningen worden opgenomen op het moment dat zij worden verworven of gefinancierd en worden niet langer opgenomen op het moment dat zij worden afgewikkeld.

Leningen aan deelnemingen

De onder financiële vaste activa opgenomen leningen aan deelnemingen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde onder aftrek van transactiekosten (indien materieel). Vervolgens worden deze leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Bij de waardering wordt rekening gehouden met eventuele waardeverminderingen.

Vorderingen

De onder financiële vaste activa opgenomen vorderingen worden bij de eerste waardering opgenomen tegen reële waarde, verminderd met een voorziening voor mogelijke oninbaarheid van deze vorderingen. Deze voorziening is bepaald op basis van individuele beoordeling van de uitstaande vorderingen. Bij de vervolgwaardering worden de vorderingen opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs.

Effecten

Effecten worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Vervolgens worden onder financiële vaste activa opgenomen effecten die:

- geen onderdeel zijn van de handelsportefeuille;
- niet tot einde looptijd worden aangehouden.

Effecten die onderdeel zijn van de handelsportefeuille worden gewaardeerd tegen reële waarde. Waardeveranderingen worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt. Reële waarden worden ontleend aan genoteerde marktprijzen in liquide markten, mits deze beschikbaar zijn. Indien er geen actieve markt is of genoteerde marktprijzen niet beschikbaar zijn, wordt de reële waarde geschat aan de hand van een verscheidenheid van waarderingstechnieken, waaronder contante-waarde methoden en andere prijsbepalingsmodellen. De in prijsbepalingsmethoden gehanteerde gegevens zijn afkomstig van betrouwbare externe bronnen. Bij toepassing van een contante-waarde methode worden de geschatte toekomstige kasstromen gebaseerd op de beste schattingen van het Management. De bij deze methode gehanteerde discountingsvoet is een markt gerelateerde voet per balansdatum voor instrumenten met vergelijkbare voorwaarden. De reële waarden worden aangepast voor de kredietkwaliteit van het instrument.

Gekochte, rentedragende effecten die tot het einde van de looptijd worden aangehouden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Transactiekosten die zijn toe te rekenen aan effecten die na de eerste verwerking worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van de waardeveranderingen via de staat van baten en lasten, worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt.

Transactiekosten die zijn toe te rekenen aan effecten die na eerste verwerking worden gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van de waardeveranderingen via het

eigen vermogen, worden in de eerste waardering verwerkt.

Bij verkoop van de effecten aan een derde of door opname in de effectieve rente (in geval van een rentedragend actief) worden de transactiekosten in de staat van baten en lasten verwerkt.

Voor waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen van effecten, zie financiële vaste activa. Effecten als onderdeel van de vlottende activa hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Bijzondere waardeverminderingen van financiële activa

APC beoordeelt op elke balansdatum of er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering van een financieel actief of een groep financiële activa. Een financieel actief of een groep financiële activa heeft een bijzondere waardevermindering ondergaan indien er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardevermindering als gevolg van een of meer gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan na de eerste opname van het actief en vóór de balansdatum (een 'tot verlies leidende gebeurtenis') en een dergelijke gebeurtenis een nadelig effect heeft op de geschatte toekomstige kasstromen uit het financieel actief of de groep financiële activa. Uitsluitend als en voor zover dit het geval is, wordt er een bijzonder waarde verminderingsverlies opgenomen als last in de staat van baten en lasten.

Materiële vaste activa

APC kent verschillende categorieën materiële vaste activa. De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingprijs plus bijkomende kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen (categorie airco 10%, liftinstallatie 10%, computer 25%, overige vaste activa 10%) op basis van de verwachte levensduur, rekening houdend met restwaarde. Er wordt rekening gehouden met de bijzondere waardeverminderingen die op balanswaarde worden verwacht. Er is sprake van een bijzondere waardevermindering wanneer de realiseerbare waarde lager is dan de boekwaarde. Tevens kent APC materiële vaste activa in ontwikkeling waar nog niet over wordt afgeschreven.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. De liquide middelen bestaan uit banksaldi en direct opvraagbare deposito's bij banken. Onder de buitenlandse banken wordt tevens een bedrag opgenomen welk bedrag door de buitenlandse brokers als 'Call money' wordt aangehouden.

Voorziening voor pensioenverplichtingen (VPV)

Voor de waardering van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt uitgegaan van de volgende veronderstellingen:

Berekeningsmethode

De VPV is gelijk aan de actuariële contante waarde per 31 december 2015 van de tot en met die datum opgebouwde pensioenaanspraken c.q. toegekende pensioenrechten. De VPV wordt vastgesteld met inachtneming van de actuariële grondslagen en veronderstellingen zoals hierna omschreven.

Overlevingstafels

- Voor mannen de tafel GBM 2000-2005, met één jaar leeftijdsterugstelling;
- Voor vrouwen de tafel GBV 2000-2005, met twee jaren leeftijdsterugstelling;
- De wezen sterfte is verwaarloosd.

Interest

Vaste rekenrente is 4%. Voor de berekening van de voorziening voor pensioenverplichtingen wordt een vaste rekenrente gehanteerd. Deze rekenrente dient zo veel als mogelijk een reflectie te zijn van het verwachte rendementspercentage dat het belegd pensioenvermogen in de toekomst zal opbrengen.

De hoogte van de rekenrente zoals gehanteerd door APC is mede gebaseerd op de yield curve van de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten, het beleggingsbeleid en de looptijd van de pensioenverplichtingen van het fonds. De hoogte van deze vaste rekenrente wordt jaarlijks beoordeeld op aanvaardbaarheid.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen wordt verondersteld tot leeftijd 21 te worden uitgekeerd. Indien de wees ouder is dan 21 jaar en nog studeert, zal tot 25 jaar worden uitgekeerd.

Partnerfrequenties

- Actieve deelnemers
Er wordt verondersteld dat alle actieve deelnemers voor de pensioendatum gehuwd zijn en tot deze datum gehuwd zullen blijven.
- Gewezen deelnemers
Er wordt voor gewezen deelnemers verondersteld dat zij tot de pensioendatum gehuwd zullen blijven.
- Gepensioneerde deelnemers
Voor gepensioneerde deelnemers wordt de werkelijke burgerlijke staat gebruikt.
Er wordt gereserveerd op basis van het bepaalde partner systeem.

Hertrouwkanen

Met hertrouwkanen is geen rekening gehouden.

Leeftijdsverschil voor partnerpensioen

- Actieve en gewezen deelnemers
De mannelijke deelgenoten zijn 3 jaar ouder verondersteld dan hun partner en de vrouwelijke deelgenoten zijn 3 jaar jonger verondersteld dan hun partner.
- Gepensioneerde deelnemers
Voor gepensioneerde deelnemers wordt het werkelijke leeftijdsverschil in jaren gehanteerd.

Kosten

Ter dekking van de uitbetalingskosten zijn de netto koopsommen met 2% verhoogd.

Leeftijd en duren

Er wordt verondersteld dat alle deelnemers en overige belanghebbenden zijn geboren op de eerste van de maand volgend op of samenvallend met de daadwerkelijke geboortedatum.

Driemaands slotuitkering

Voor actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers wordt de slotuitkering gewaardeerd op actuariële factoren.

Voorziening DT/VUT personeel

De duurtetoeslag / VUT voorziening voor het personeel is gebaseerd op afspraken zoals vastgelegd in de pensioenregeling. De berekening van deze voorziening is een actuariële berekening waarbij de methoden en waarderingsgrondslagen, met uitzondering van de vervroegde pensionering, toe- en uittredingen en kosten, overeenkomstig zijn aan die van de voorziening pensioenverplichting.

Voorziening Dubieuze Debiteuren

Voor alle categorie vorderingen worden eventuele uitstaande bedragen periodiek getoetst naar ouderdom en eventueel mogelijke oninbaarheid en worden aan de hand hiervan voorzieningen getroffen voor dubieuze debiteuren c.q. voor oninbaarheid van de vorderingen.

Voorziening latente belastingverplichting

De voorziening latente belastingverplichting is ontstaan wegens tijdelijke verschillen in de fiscale en commerciële waardering van materiële en immateriële vaste activa in de jaarrekening van de deelneming CHB.

Langlopende schulden

De eerste verwerking van langlopende leningen geschiedt tegen het verkregen bedrag onder aftrek van gemaakte transactiekosten. Na eerste verwerking worden langlopende leningen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Deze worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Opbrengsten en kosten

Opbrengsten en kosten in andere valuta dan NAF zijn omgerekend tegen intern vastgestelde standaardkoersen, welke op kwartaalbasis worden aangepast aan de marktkoersen.

Pensioenbijdragen

De pensioenbijdragen worden verwerkt in het jaar van verwerking van de schriftelijke mededelingen door de werkgeversorganisaties aangaande aanstellingen, bevorderingen, periodieken en uitdiensttreding.

Inkoopsummen

Inkoopsummen van vóór indiensttreding worden verwerkt in het jaar van verwerking van de inkoopbesluiten. De inkoopsummen worden middels een inhouding van 10% van de bijdragegrondslag maandelijks op het inkomen van de deelnemers ingehouden.

Bijdrage grondslag

Voor de pensioenregeling worden zowel bijdragen door deelgenoten als bijdragen door de werkgevers betaald. De totale bijdrage bedraagt op grond van de Pensioenlandsverordening (artikel 58, lid 3) 25% van de bijdragegrondslagen. Echter, voor het jaar 2015 heeft de Overheid besloten de premie op 22% van de bijdragegrondslagen vast te stellen. De bijdragegrondslag is gedefinieerd als het ambtelijk inkomen voor dat jaar. De deelgenoten zijn per jaar een eigen bijdrage in de kosten van de pensioenregeling verschuldigd. De bijdrage van de deelgenoten in de pensioenregeling bedraagt 8% van de bijdragegrondslag verminderd met de franchise (werknemersdeel). Dit deel wordt door de werkgever ingehouden op de inkomsten van de overheidsdienaar. Het verschil tussen de totale bijdrage en de eigen bijdrage vormt de aanvullingsbijdrage (werkgeversdeel). Verder zijn door de deelgenoten extra bijdragen verschuldigd over vervulde diensttijd vóór de aanvang van het deelgenootschap mits zij deze dienstdienst hebben ingekocht.

Dividendopbrengsten

Dividendopbrengsten uit de beleggingen in aandelen worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Intrestopbrengsten

Intrestopbrengsten uit obligaties worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenregeling personeel

De werknemers van APC groep zijn aangesloten bij de pensioenregeling van het fonds. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn. Vooruitbetaalde premies worden opgenomen als overlopende activa indien dit tot een terug storting leidt of tot een vermindering van toekomstige betalingen. Nog niet betaalde premies worden als verplichting op de balans opgenomen. Er zijn naast het vormen van een voorziening voor Duurtetoeslag en Vut-uitkeringen op dit moment geen bestaande verplichtingen (anders dan de te betalen premies) jegens de pensioenuitvoerder en/of werknemers waarvoor een voorziening moet worden opgenomen zoals het verrichten van extra betalingen of herstellpremies als gevolg van een lage dekkingsgraad van het pensioenfonds.

Belastingen

APC is conform de Landsverordening Winstbelasting artikel 1 lid 2c, vrijgesteld van belastingen. De opgenomen belastingen in de geconsolideerde jaarrekening betreffen de belastingen van de geconsolideerde deelneming. De belasting over het resultaat bij de deelneming wordt berekend over het resultaat voor belastingen in de staat van baten en lasten, rekening houdend met beschikbare, fiscaal compensabele verliezen uit voorgaande boekjaren (voor zover niet opgenomen latente belastingvorderingen) en vrijgestelde winstbestanddelen en na bijtelling van niet aftrekbare kosten. Tevens wordt rekening gehouden met wijzigingen die optreden in de latente belastingvorderingen en latente belastingsschulden uit hoofde van wijzigingen in het te hanteren belastingtarief.

ACTUARIËLE VERKLARING

Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

11

Actuariële verklaring

Opdracht

Door het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao is aan Willis Towers Watson de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring over het boekjaar 2015.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 10.000.

30 juni 2016
Ref: HDN650114P160512

Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 10.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen toereikend zijn vastgesteld;
- de ontvangen premie toereikend is;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-personregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met de balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen over het feit dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

12

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Met inachtneming van het voorafgaande en het navolgende verklaar ik dat naar mijn overtuiging de technische voorzieningen, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, toereikend zijn vastgesteld.

De ontvangen premie is niet voldoende om de toegekende aanspraken in 2015 te financieren. Tevens is de opslag voor kosten in de premie onvoldoende ter dekking van de werkelijke uitvoeringskosten.

Het vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum onvoldoende ter dekking van de VPV.

De financiële positie van het fonds is hiermee slecht. Hierbij merk ik op dat per 1 januari 2016 de Pensioenlandsverordening is gewijzigd wat een positieve invloed heeft op de financiële positie van het fonds.

Purmerend, 30 juni 2016

drs. R.T. Schilder AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

30 juni 2016
Ref: HDN650114P160512

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het Bestuur van het Algemeen Pensioenfonds van Curaçao

Referentie: PB/133769/216417

In bijgesloten jaarverslag is de verkorte versie van de geconsolideerde jaarrekening van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao, bestaande uit de geconsolideerde balans per 31 december 2015, de geconsolideerde staat van baten en lasten en het geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2015 met bijbehorende toelichtingen, opgenomen. De verkorte versie van de geconsolideerde jaarrekening is ontleend aan de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao, te Curaçao per 31 december 2015. Wij hebben een goedkeurend oordeel verstrekt bij die geconsolideerde jaarrekening in onze controleverklaring van 1 juli 2016. Desbetreffende geconsolideerde jaarrekening en de verkorte versie daarvan bevatten geen weergave van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden sinds de datum van onze controleverklaring van 1 juli 2016.

De verkorte versie van de geconsolideerde jaarrekening bevat niet alle toelichtingen die zijn vereist op basis van de in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van de activa en de passiva en methoden van resultaatbepaling. Het kennisnemen van de verkorte versie van de geconsolideerde jaarrekening kan derhalve niet in de plaats treden van het kennisnemen van de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor het verkorten van de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening per 31 december 2015 en het opstellen van de verkorte versie van de geconsolideerde jaarrekening.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de verkorte versie van de geconsolideerde jaarrekening op basis van onze werkzaamheden, uitgevoerd in overeenstemming met internationaal algemeen aanvaarde controlestandaarden, waaronder de Standaard ISA 810, "Opdrachten voor samengevatte financiële overzichten".

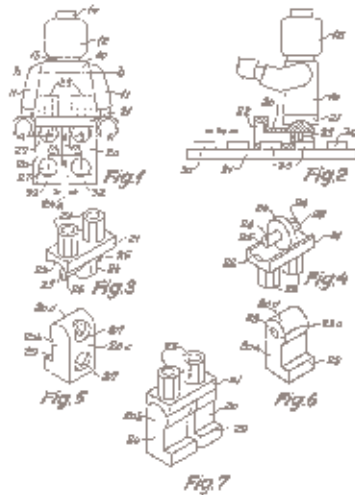
Oordeel

Naar ons oordeel is de verkorte versie van de geconsolideerde jaarrekening in alle van materieel zijnde aspecten consistent met de gecontroleerde geconsolideerde jaarrekening van Algemeen Pensioenfonds van Curaçao over het boekjaar eindigende op 31 december 2015.

Curaçao, 11 juli 2016

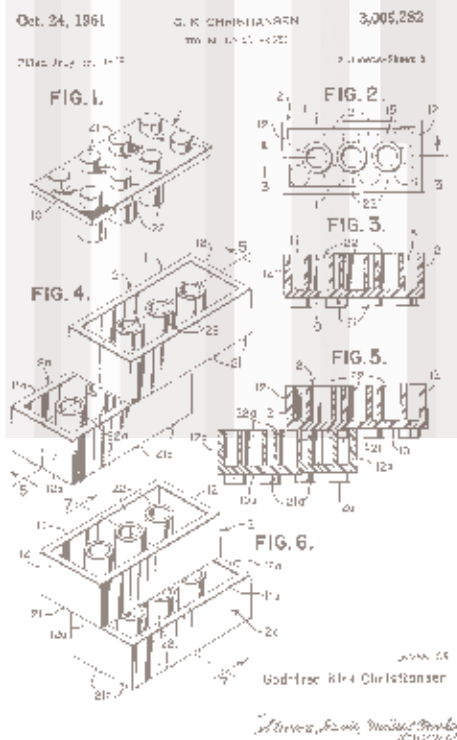
Ariën van den Berg

PricewaterhouseCoopers Curaçao, Julianaplein 38, Postbus 360, Willemstad, Curaçao
T: +599 (9) 430 0000, F: +599 (9) 461 1118, www.pwc.com/dutch-caribbean

10. OVERZICHT AANGESLOTEN LICHAMEN

Algemeen Pensioenfonds van Curaçao (APC)
 Algemene Rekenkamer
 Analytisch Diagnostisch Centrum (ADC)
 Autobus Bedrijf Curaçao N.V. (ABC)
 Bureau Intellectuele Eigendommen
 Bureau Telecommunicatie en Post
 Bureau Ziektekosten Voorziening (BZV)
 Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten (CBCS)
 Caribisch Marien Biologisch Instituut (CARMABI)
 Centrale Hypotheekbank N.V. (CHB)
 CORE N.V.
 C-Post International N.V.
 Curaçao Airport Partners (CAP)
 Curaçao Industrial and International Trade Development Company N.V. (CURINDE)
 Curaçao International Airport N.V. (CURINTA)
 Curaçao Pilots Organization N.V. (CPO)
 Curaçao Ports Authority N.V. (CPA)
 Curaçao Tourism Development Bureau (CTDB)
 DC-ANSP
 Directoraat Cultureel en Educationele Zaken (KEZ)
 Fundashon pa Edukashon i Formashon di Fishi i Kapasitashon (FEFFIK)
 Fondo di Garantia pa Bibienda Korsou
 Fundashon Biblioteka Públiko Kòrsou (FBPK)
 Fundashon Empresa Chiki Kòrsou
 Fundashon Kas di Kultura Kòrsou
 Fundashon pa Inovashon di Enseñansa di Kòrsou (FIDE)
 Fundashon Perspektiva i Sosten Integral (FPSI)
 Fundashon Planifikashon di Idioma (FPI)
 Fundashon Sedreko
 Fundashon Tayer Soshal
 Fundashon Vishon Kòrsou

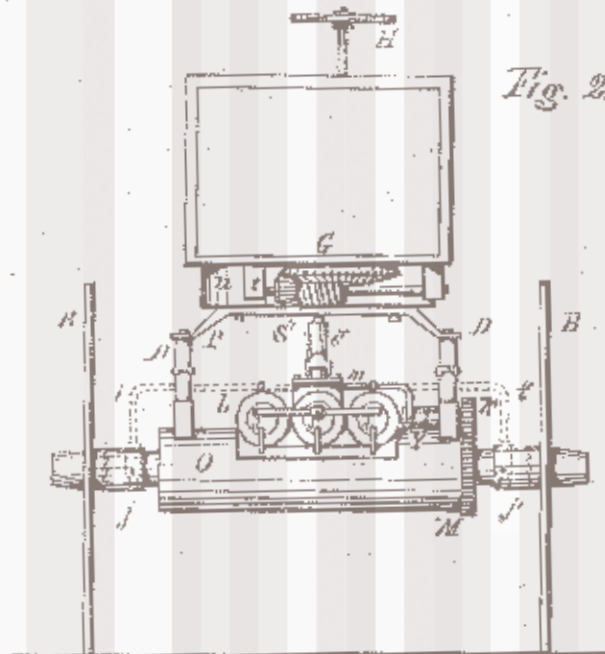
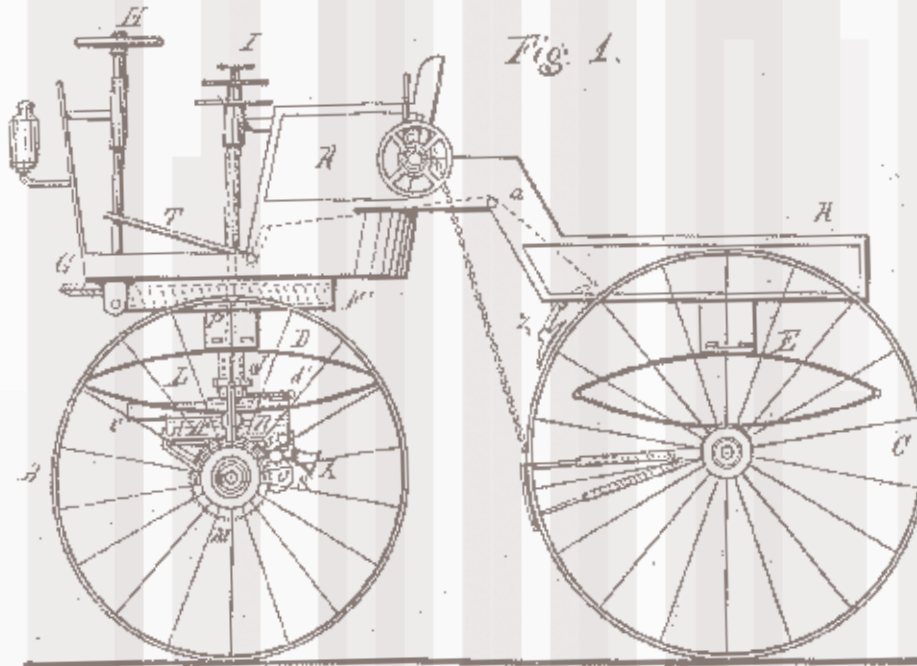
- Fundashon Weg a di Number Kòrsou
- Gemeenschappelijke Hof van Justitie
- Giro Kòrsou N.V.
- Hato Airport Fire & Rescue Services (HAFRS)
- Instituut voor Pedagogische en Sociale Opleidingen (IPSO)
- Instituto pa Formashon den Enfermeria (IFE)
- Kabinet van de Gouverneur
- Kompania di Awa i Elektrisidat di Kòrsou N.V. (KAE/Aqualectra Production)
- Kompania di Tou Kòrsou (KTK)
- Kompania di Produksion i Distribushon di Awa i Elektrisidat N.V. (KODELA/Aqualectra Distribution)
- Korpodeko
- Landsloterij
- Postspaarbank
- Refineria di Kòrsou N.V.
- Servisio di Limpiesa di Kòrsou N.V. (Selikor)
- Sentro pa Guia Edukashonal (SGE)
- Servisio di Telefòn N.V. (SETEL/UTS)
- Sociale Verzekeringsbank (SVB)
- Stichting Bureau Toezicht en Normering Overheidsentiteiten
- Stichting Algemeen Psychiatrisch Ziekenhuis dr. D.R. Capriles
- Stichting ARBO Consult
- Stichting Belastingaccountantsbureau (SBAB)
- Stichting Gaming Control Board
- Stichting Kadasterwezen & Openbare Registers Curaçao
- Stichting Monumentenfonds Curaçao
- Stichting Overheidsaccountantsbureau (SOAB)
- Stichting Reclassering
- Stichting Studiefinanciering Curaçao (SSC)
- Universiteit van de Nederlandse Antillen (UNA)
- Vertegenwoordiger van Nederland

G. B. SELDEN.
ROAD ENGINE.

No. 549,160.

Patented Nov. 5, 1895.

WITNESSES
Wm. H. Kellogg, Jr.
Rev. E. C. Loomis

INVENTOR
Geo. B. Selden

